

Нова українська школа

Віра Чипурко

Українська мова та читання

ЧАСТИНА 2

ДЕРЖАВНІ СИМВОЛИ УКРАЇНИ

Згідно з Конституцією України, державними символами України є Державний Прапор України, Державний Герб України, Державний Гімн України.

Державний Прапор України

Державний Герб України

Державний Гімн України

Музика Михайла Вербицького

Слова Павла Чубинського

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Віра Чипурко

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

ПІДРУЧНИК ДЛЯ 2 КЛАСУ
ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
(у 2-х частинах)

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
2019

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2019 №407)

ВИДАНО ЗА ДЕРЖАВНІ КОШТИ. ПРОДАЖ ЗАБОРОНЕНО

Підручник створено за типовою освітньою програмою,
розробленою під керівництвом О. Я. Савченко.

Чипурко В. П.

Ч 58 Українська мова та читання : підручник для 2 кл. закладів загальн.
серед. освіти : у 2 ч. Ч. 2 / В. П. Чипурко. — Тернопіль : Навчальна книга –
Богдан, 2019. — 160 с. : іл.

ISBN 978-966-10-5767-7

Зміст підручника відповідає Державному стандарту початкової освіти та
типовій освітній програмі, розробленій під керівництвом О. Я. Савченко.

Для учнів 2 класу.

УДК 811.161.2(372.46)

Завантажуйте безкоштовний інтерактивний додаток,
використовуючи детальну інструкцію, за посиланням:

bohdan-digital.com/edu2

<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/elektronni-versiyi-pidruchnikov/>

Тех. підтримка: (0352) 52-06-07, 067-352-09-89; admin@bohdan-digital.com

Охороняється законом про авторське право. Жодна частина цього видання
не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.

ISBN 978-966-10-5767-7

© Чипурко В. П., 2019

© Навчальна книга – Богдан, 2019

Умовні позначення

Прочитай
виразно

Завдання
творчого
характеру

Запитання
та завдання

Робота
в парах
(або групах)

Словникова
робота

Послухай,
переглянь
відео

Пограємося

Я І СВІТ

Послухай пісню «Доброго ранку» (сл. М. Чумарної, муз. О. Герасименко).

Хто ще посміхається тобі зранку і каже «Привіт»?

Як ти розумієш слова «білий світ»? Чому світ називають саме білим?

Розглянь малюнок. Чи знайомі тобі дані слова? Що вони означають?

світло
свято
світлиця
свічка
досвіток
світанок
світило

Продовж ряд слів за зразком. З окремими словами склади речення.

СВІЧКА — (яка?) світла, ясна, тепла, гаряча,

СВЯТО — (яке?) радісне,

ДОСВІТОК — (що робить?) пробуджується,

СВІТИЛО — (що робить?) сяє,

Який настрій викликають у тебе ці слова? А які можуть «погасити» цей радісний настрій?

Прочитайте речення і доповніть їх, «домалювавши» словами свій «білий світ».

Мій світ — це сонечко у небі,

Мій світ — це моя мама,

Мій світ — це мої книжки,

Що ще?

Чий світ вийшов найбагатшим і найцікавішим?

Спробуй створити «портрет» світу, давши відповіді на запитання.

Світ — де?

Що у світі найбільше?

Світ — що?

Що у світі найменше?

Світ — у чому?

Що у світі наймиліше?

Світ — який?

Що у світі найдорожче?

ПРИСЛІВ'Я

- ◆ Світом правда керує.
- ◆ Не стільки того світу, що у вікні.
- ◆ По світу ходити — добро творити.
- ◆ У білому світі золоте сонечко світить.
- ◆ Нема більшого світу, ніж людське серце.
- ◆ Світанок — дитятко, а день — його татко.
- ◆ Коли світлиця чиста, то і в хаті свято.
- ◆ Свічка ясна, а сонце найясніше.
- ◆ Світить сонце ясно, а мамине серце — ще ясніше.
- ◆ Тоді в мене свято, як друзів багато.

ГРА «ДОБРОГО РАНКУ»

Це — наше щоденне ранкове привітання. Стаємо в коло, беремося за руки. Кожен учасник гри придумує собі певну роль: хтось сьогодні буде сонечком, хтось — пташкою, хтось — звірятком, хтось — квіткою чи деревом. Кожен учасник гри по черзі називає себе

і запам'ятовує того, хто зліва, тому що справа наліво ви передаватимете одне одному побажання на нинішній день.

Починає Сонечко. Воно каже тому учаснику гри, хто стоїть у колі зліва:

— Доброго ранку, Зайчику! (чи Квіточко, Яблунько, Пташко і т.п.). Я бажаю тобі гарного дня, щоби жоден мисливець тебе не вистежив, щоб у тебе було вдосталь моркви та капусти і багато добрих друзів!

Наступний учасник гри повертається вліво і вітається так само, бажаючи все те, що до вподоби пташці, звірятку чи квіточці, якою назвали себе діти.

Назавтра кожен може обрати собі іншу роль і вже не просто привітатися з друзями, а розповісти про те звірятко чи рослинку, якими себе назвали, придумати про нього байку чи якусь фантастичну історію.

ЧАРІВНИЦЯ-ОСІНЬ

ЯК ШВИДКО ЛІТО ПРОМИНУЛО!

Як швидко літо проминуло!
Прийшла осіння пора.
Немов на крилах полинуло
кохане літечко з двора!..
Садок марніє потихеньку,
пожовклі падають листки,
вітрець не віє вже тепленько, —
жене понурії хмарки.
Посох горошок на городі,
мачок вже цвіт давно згубив,
високий соняшник на грядці
журливо голову схилив.

Олена Пчілка

Полинуло — полетіло.
Марніє — в'яне, втрачає барви.
Понурії — сумні, темні.

Яка пора року проминула, а яка — прийшла?
Спробуй доповнити вірш власними спостереженнями
за тим, що відбувається восени.

Прочитай ще раз останній рядок вірша: «*високий соняшник на грядці журливо голову схилив*». Придумай коротеньку розповідь «Чому журиться соняшник».

ОСІНЬ

Висне небо синє,
синє, та не те;
світить, та не гріє
сонце золоте.

Темная діброва
стихла і мовчить;
листя пожовтіле
з дерева летить.

Здалека під небом,
в вирій летючи,
голосно курличуть
журавлів ключі.

Яків Щоголів

Прочитай вірш мовчки. Який він — сумний чи веселий? Які ознаки осені називає автор?

Порівняй вірші Олени Пчілки і Якова Щоголіва. Чим вони подібні? Який «портрет» осені тобі більше подобається? Чому?

Вірш — невеликий поетичний твір, у якому слова в кінці рядків римуються, тобто звучать однаково чи подібно.

ЯБЛУКО В ОСІННЬОМУ САДУ

Оповідання

Пізньої осені маленькі близнятка Оля й Ніна гуляли в яблуневому саду. Був тихий сонячний день. Майже все листя з яблунь опало і шурхотіло під ногами. Тільки де-не-де на деревах залишилося поживкле листячко.

Дівчатка підійшли до великої яблуні. Поруч з жовтим листком вони побачили на гілці велике рожеве яблуко.

Оля й Ніна аж скрикнули від радості.

— Як воно тут збереглося? — з подивом запитала Оля.

— Зараз ми його зірвемо, — сказала Ніна і зірвала яблуко.

Кожній хотілося потримати його в руках.

Оля хотіла, щоб яблуко дісталось їй, але вона соромилась висловити це бажання, а тому сказала сестрі:

— Хай тобі буде яблуко, Ніно...

Ніні хотілося, щоб яблуко дісталось їй, але вона соромилась зізнатися в цьому. Ніна сказала:

— Хай тобі буде яблуко, Олю...

Яблуко переходило з рук в руки, дівчатка не могли дійти згоди. Та ось їм обом сяйнула одна і та ж думка: вони прибігли до мами радісні, схвильовані.

Віддали їй яблуко.
В маминих очах сяяла радість.
Мама розрізала яблуко і дала дівчаткам по половинці.

Василь Сухомлинський

Оповідання — розповідь про різні випадки з життя людей, тварин.

Близнючки — сестрички, які народились одночасно і дуже схожі одна на одну.

Що тобі найбільше сподобалося в цій історії? Чому зраділа мама?

Чи траплялися з тобою подібні історії? Розкажи їх. Послухай прислів'я.

ОСІНЬ

Небеса прозорі,
мов глибінь ріки.
Падають, як зорі,
з явора листки.

А над полем нитка
дзвонить, як струна.
Зажурилась квітка —
чує сніг вона.

Дмитро Павличко

Поясни, як ти розумієш слова «глибінь», «явір», «струна». Які картини постають у твоїй уяві, коли ти читаєш вірш? Які порівняння вживає автор?

Використовуючи рими, спробуй дописати даний вірш.

Сяє над нами
небо осіннє:
колір у нього
не білий, а ...
Сонце у небі
ясно зоріє,
світить яскраво,
але не

Якою порою року для тебе є осінь — веселою чи сумною?

Змалюй словами портрет осені, продовживши речення.

Осінь (яка?) золота,

Осінь (що зробила?) нам принесла

Восени (що відбувається?) пташки ,

комахи , звірі , дерева ,

квіти , сонце , небо

Розглянь малюнок. Назви й опиши зображені квіти та дерева.

Прочитай речення, розділивши слова.

*Жовта жоржина жури́ться журавлі
відлітають дже́рело жу́ркоче.*

Склади коротеньку розповідь з даними словами.

*Бджола, жало, жалити, квітка,
прийшла, жаль, журитися, осінь.*

Восени тварини готуються до зими. Одні, як добрі господарі, складають у своїх нірках запаси їжі на зиму. Адже з-під снігу їм буде важко роздобути корінчики чи насінинки. Інші лаштуються взимку спати. А окремі, наприклад, лелеки, шпаки, гуси та інші птахи, готуються відлітати в теплі краї.

Які тварини впадають у зимову сплячку?

Яких перелітних птахів ти знаєш?

ЇЖАЧОК-ХИТРЯЧОК

Їжачок-хитрячок
із голок та шпичок
пошив собі піджачок.
І у тому піджачку
він гуляє по садку.
Натикає на голки
груші, яблука, сливки.
І до себе на обід
він скликає цілий рід.

Платон Воронько

Як готується до зими їжачок? Хто прийде до нього на обід?

Що у цьому вірші є правдивим, а що — вигаданим?

НАДХОДИТЬ ОСІНЬ

Давно повилітали пташенята з гнізд. Вилиняли і знову вкрилися новим пір'ям їхні батьки.

У зграї збиваються птахи, які будуть відлітати в чужі, далекі теплі краї.

Покинули свої хатки-шпаківниці чорно-рябенькі шпаки. Величезними табунами літають вони над ланами,

луками. Ось табун опустився на скошений луг. Перемовляючись, шпаки моторно бігають і живляться комахами, які ще не поховалися в землю, під коріння, в щілини.

Здалеку видається, що на телеграфні дроти нанизане намисто. То сидять сотні ластівок, які ось-ось полетять на південь. Адже ластівки дуже рано відлітають від нас, так само, як і соловейки та інші дрібні пташки.

Поважно бродять по болоту сім'ї лелек у своєму чорно-білому вбранні.

Незабаром перша паморозь посріблить траву, листя кущів, дерев. Тоді шпак прилетить до своєї шпаківні й проспіваче прощальну пісеньку.

Олександр Копиленко

Про яких пташок згадується у цьому оповіданні? Назви їх.

Який птах подобається тобі найбільше і чим?

Упізнай зображених пташок.

Спробуйте змалювати пташок словами за зразком.

СОЛОВЕЙКО — співучий, голосистий,

ЛАСТІВКА — ..., ..., ...,

ЛЕЛЕКА — ..., ..., ...,

ШПАК — ..., ..., ...,

ГОРОБЕЦЬ — ..., ..., ...,

СИНІЧКА — ..., ..., ...,

Послухай скоромовки.

ЧИ ЧУЛИ ВИ БАЙКУ?

Вірш-безконечник

Розкажу вам байку

Про ворону-незнайку.

Чи чули ви цю байку?

— Та яку?

— Та про ворону незнайку.

— Ні, не чули.

— А як не чули, то послухайте.

Була собі ворона-незнайка,

оце про неї буде байка.

А ви байку чули?

— Та яку?

— Про ворону-незнайку.

— Та розкажи!

— Та от і кажу:

Була собі ворона-незнайка.

Чи до вподоби вам моя байка?

— Та яка?

— Та про ворону-незнайку.

— Та розкажи!

— От і кажу:

Розкажу вам байку

про ворону-незнайку.

Чи обридла вам моя байка?
— Не обридла, та коли ж вона буде?
— Ви слухайте, то й буде.
А хто байку любить,
у того розуму прибуде.
Оце ж і кажу вам байку...і т.д.

Василь Чухліб

Поміркуй, як можна закінчити цей вірш.
Спробуй придумати власний вірш-безконечник.

ЩО ВОНО ХОДИЛО

Розкажу казку, а ти роби під...
По городі щось ходило,
а в нього хвостик, як ...
А в нього шубка ...
Чи моя казочка гарненька?

НЕРОЗУМНА ВОРОНА

Українська народна байка

Ворона літала над селом і схопила шматок сиру. Шматок був чималий, ворона заледве тримала його в дзьобі. Полетіла в ближній лісок, сіла на дерево невисоко від землі і почала їсти.

Побачила це лисиця — і захотілось їй поласувати сиром.

Підійшла до дерева, обійшла навкруг нього разів зо два, все позираючи на ворону, а далі почала морочити їй голову.

— Яка ж ти гарна птиця! Я ніяк на тебе не намілююся. Що за носик, що за хвостик! А пір'ячко... Від сонця аж блищить! — примовляє лисиця.

А ворона міцно тримає сир та слухає, що ж то лисиця говорить.

— Я думаю, такій красуні сам орел позаздрить. Не дарма ти їси такий ласенький шматочок. По всьому видно, що у тебе має бути ангельський голосочок!

Ворона оніміла від похвали, забула й про сир, роззявила рот і крикнула: «Так! Так!»

Сир упав додолу, а лисиця схопила його і втекла.

Байка — це невеликий віршований або прозовий твір з повчальним змістом.

Прочитай байку, виділи для себе незрозумілі слова. Поміркуй, що у цій байці є правдивим, а що — вигаданим.

Чого навчає ця байка?

Які людські якості були притаманні лисиці? А вороні? Це позитивні якості чи негативні?

Прочитай слова і скажи, до кого із героїв байки можна їх віднести.

хитрість

брехливість

жадібність

неуважність

Послухай прислів'я.

СКОРОМОВКА

Хитру сороку спіймати морока,
а на sóрок сорóк sóрок морок.

ОСІННІЙ САД

Оса на квіточку присіла.
Роса посіяла краплинки.
Коса травицю покосила —
косар косив без відпочинку.
Вже **осінь** — згусла неба **просинь**.
Вже дощ дрібнесенько **моросить**.
І сад **осінній** груші **зносить**,
бо груша відпочинку **просить**.

Марія Чумарна

Зверни увагу на виділені слова. Яка частинка у цих словах спільна?

Поглянь на малюнок. Чи є щось спільне у предметах та істотах, які називають подібні за звучанням слова?

Прочитай подані слова зліва направо і справа наліво. Встав пропущені літери.

О..А, В..СА, РО..А, Р..СА, КО..А,
КОСА.., К.. МАР, ПРО..О, ПР..СКА.

СКОРОМОВКА

Сонна осіння оса сіла на осонні.

Ще раз уважно прочитай останні рядки вірша «Осінній сад». Поміркуй над тим, чому груша просить відпочинку.

Які ще дерева натомилися за літо і чому?

Розкажи про мандри зернятка, яке упало на землю. Як воно зимуватиме? Що станеться з ним навесні?

Прочитайте уважно вірш, продовжте його.

Відлітають в ірій ...,
вже поснули всі, —
і ведмедик у
на всю зиму спати ...

Поглянь на малюнок і впізнай пташок, які не відлітають у вирій, а зимують разом із нами.

СМІХОВИНКИ-ЗАГАДКИ

НАЙКРАЩИЙ УЧЕНЬ

— Мамо, — сказав Горобчик, — я вже став найкращим учнем у класі!

— Це добре, — відповіла мама Горобчиха.— Ти вже розумніший за Сову?

— Ні, просто Сова до школи не ходить, бо вона удень

Прочитай текст, відгадай пропущене слово.

Впізнай на малюнку лісових першокласників.

Які птахи, на твою думку, є найкмітливішими і найкращими учнями в лісовій школі?

Чому сову вважають найрозумнішим птахом?

ЗАЙЧИК У ШКОЛУ НЕ ПРИЙШОВ

У лісовій школі вчителька Сорока викликає до дошки Зайчика.

— Зайчик сьогодні до школи не прийшов! — почувся із задньої парти.

— Хто це сказав? — запитала вчителька.

— Я, Зайчик!

— А чому ти не прийшов сьогодні до школи?

— Бо за першою партою сидить

Вгадай, хто сидить за першою партою. Чому зайчик боїться деяких звірят?

Які звір'ята у лісовій школі найсміливіші, а які — найбоязкіші?

БДЖОЛА І МЕД

Малого Ведмедика вчать читати. Він уважно вимовляє кожну букву: Б, Д, Ж, О, Л, А.

— Що вийде з цих літер? Прочитай усе слово! — каже вчителька.

— ...! — вигукнув Ведмедик.

— Але ж ти прочитав шість літер! Чому в тебе вийшло слово лише з трьох літер?

— Бо воно солодке!

Поміркуй! Чи наздожене ведмідь бджолу, якщо бігтиме швидше за неї?

СКОРОМОВКА

Летіла лелека, заклекотала до лелеченят.

ЯК БЕРІЗКА ЛИСТЯ РОЗДАРУВАЛА

Чи знаєте ви, дітки, чом берізки взимку сплять? Не знаєте? Ну так от.

Позолотила осінь берізку. Заблищала вона, засяяла. Хто не пройде, всяк милується.

— От би мені таке **вбрання, золоте**, як сонечко, — сказав мураха, дивлячись на жовте листя.

— Візьми, будь ласка, — відповіла берізка й скинула один листочок.

Зрадів мураха, схопив подарунок, до мурашника поволік.

— Якби до мого капелюха таку **золоту пір'їну**... — позаздрих гриб-підберезник.

— Візьми собі **золоту пір'їну**, — скинула береза ще один листочок.

Схопив його підберезник, до оксамитового капелюха приліпив, стоїть, не дише від щастя.

— І мені б **листячка золотого** трохи, — попрохав їжак.

Гойднула берізка гілками, жменю листочків на землю струсила. Покачався на них їжак, начепив на колючки, **золотою кулькою** додому покотився. Побачила його ялинка-чепуруха.

— От якби по моїй зеленій сукні твоє **золоте листя** розкидати, не було б на світі дерева, ошатнішого за мене...

— Візьми, сусідко, візьми, мені не шкода, — сказала береза і все своє листя на ялинку струсила.

Зирк, а сама ні з чим лишилася: все до останнього листочка роздарувала. Заплакала тоді береза: де ж моя **золота краса?**

Тут вітер підлетів, почав утішати:

— Не плач, не журися, прийде весна, подарує тобі нове вбрання. Не плач, не журися... Не плач, не жури-и-и-ся...

Гойдалася берізка, слухаючи ласкаві вітрові слова, та так і заснула. На цілісіньку зиму заснула. Відтоді повелось: як тільки роздарує берізка своє **золоте листя**, так і засне на всю зиму, щоб швидше весни діждатися.

Ірина Прокопенко

Прочитай казочку. Чи є в ній незрозумілі слова? Спробуй їх пояснити.

Вибери словосполучення зі словом «золотий». Що означає це слово? Чи можна було б його замінити у виділених словосполученнях якимсь іншим словом?

Якими ще барвами світяться осінні листочки?

А які ще слова поєднуються зі словом «золотий»?

СКОРОМОВКА

Золота злива з неба злинула,
золотом ліс залила.

Розпізнай гриби: боровик, підберезник, опеньок, лисички, моховик, мухомор.

Чи знаєш ти, які з цих грибів їстівні, а які — ні?

ОСІННІЙ ВІТЕР

Ой шумить холодний вітер,
аж гуде.
Жовте листячко тріпоче
де-не-де.
А берізка гілочками
вся тремтить:
«Ой, не рви ти, вітре, коси
хоч на мить!
Бо замерзну я без листя
у снігу!»
Вітер листя обриває:
«Гу-гу-гу!»

Не замерзнеш ти під снігом,
а заснеш,
а навесні свіжі коси
заплетеш!»

Катерина Перелісна

З яким проханням звертається берізка до вітру? Що їй відповідає вітер?

Послухай вірш «Ходить гарбуз по городу».

Пері́стий — рябий.

Пшо́но — зерно проса, з якого готують українську страву куліш.

Припра́ва — різні прянощі (перець, часник, петрушка, кріп), які додають до їжі, аби була смачнішою.

Поглянь на малюнок. Чи всі гарбузові родичі, що живуть на городі, згадані у цій пісні?

Кого ще можна зарахувати до гарбузової родини?

ЗАГАДКИ

- Під землею птиця кубло звила і яєць нанесла.
(*виползек*)
- Сидить баба на грядках, вся закутана в хустках.
(*капуста*)

Я І МОЯ СІМ'Я

СІМ

Лічилка

Мама, тато, дід, бабуся —
всіх назву, не помилюся.
Старший братик і сестричка —
в нас сімейка невеличка.
Не спиняйте, бо зіб'юся:
мама, тато, дід, бабуся,
старший брат, сестра і я —
отака у нас сім'я.
Нам лічилочку на «сім»
повторити треба всім.

Варвара Гринько

Скільки людей налічує «невеличка сімейка»? А скільки рідненьких «я» у твоїй сімейці?

Опиши свою сім'ю.

Поміркуй над тим, чим відрізняється сім'я від родини.

У НАШОГО ОМЕЛЕЧКА

Дитяча пісенька

У нашого Омелечка
невеличка сімеечка:
тільки він та вона,
та старий, та стара,
та Іван, та Степан,
та Василь, та Панас,
та той хлопець, що в нас,
та дві дівки косаті,
та два парубки вусаті,
та дві Христі в намисті,
та дві ляльки в колисці.

Яка сімейка в Омелечка? Полічи її членів.

Спробуй намалювати Омелечкову сімейку у вигляді дерева.

Упізнай, хто із них малий, а хто дорослий: Марусенька, Горпина, Петрусь, Михасик, Оленочка, Уляна, Іван, Яриночка, Панас, Тарасик, Ганна, Дмитрик, Оксаночка.

* * *

У цьому раї на землі
нічого кращого немає,
як тая мати молодая
з своїм дитяточком малим...

Тарас Шевченко

МОЇЙ МАМІ

Мамо люба, добра, мила —
як іще назвать тебе?
Це ж для мене ти пошила
з шовку плаття голубе.

Ти мені читаєш книжку,
хочеш розуму навчить...
Ляжу спати — ходиш нишком,
все боїшся розбудить.

Захворію хоч злегенька —
цілу ніч не будеш спать.
Тож дозволь тебе, рідненька,
за усе поцілувать!

Марія Познанська

Виразно, з почуттям захоплення, прочитай вірш уголос. Спробуй прочитати його тихенько, щоб відчутти, як серденько б'ється від хвилювання.

Яка інтонація тобі подобається більше?

Допиши вірш для мами. Для кого з рідних тобі людей ти хотів би написати вірш?

МАМА

Сонечко ясненьке —
мама
Як вона всміхається —
квітка
Я для мами все зроблю,
бо матусю я

ВИШИВАНКА

Мама вишила мені
квітами сорочку.
Квіти гарні, весняні:
— На, вдягай, синочку.

В нитці — сонце золоте,
пелюстки багряні.
Ласка мамина цвіте
в тому вишиванні.

Вишиваночку візьму,
швидко одягнуся.
Підійду і обійму
я свою матусю.

Вадим Крищенко

Які лагідні звертання до своїх рідних ти знаєш?
Які мамині подарунки тобі найбільше подобаються?

Склади розповідь про свою маму або рідну тобі людину, називаючи її різними лагідними іменами.

Мама, мамуся, мати, матуся, матінка,
мамусенька, матусенька, неня, ненька, ненечка.

ПРИСЛІВ'Я

- ◆ Добре слово — найдорожчий подарунок.
- ◆ Добре слово здоров'я дарує, а лихе забирає.
- ◆ Слово — не горобець: випустив — не впіймаєш.

ВЧИТЬ МЕНЕ МІЙ ТАТО

Вчить мене багато
мій рідненький тато:
кубики складати,
замки будувати.
Вмію разом з татом
все ремонтувати.
Вчить мене мій тато
мудрим, сильним стати,
правду говорити,
вільним виростати.

Марія Чумарна

ПРИСЛІВ'Я

- ◆ Яка хата — такий тин, який батько — такий син.
- ◆ Яке дерево — такі його віти, які батьки — такі їхні діти.

БАТЬКІВСЬКІ ПОРАДИ

З народної мудрості

Жив у одному селі чоловік, і був у нього син. От батько й навчає сина:

— Живи, сину, так, щоб у кожному селі була в тебе хата, щоб носив ти щодня нові чоботи та щоб люди тобі кланялися.

— Як це, батьку, можу я в кожному селі хату збудувати, щодня купувати нові чоботи і змусити усіх людей мені кланятися? — дивується син.

— А так, сину: як матимеш у кожному селі товариша, то й хата в тебе буде. А чоботи як увечері почистиш, то все новими виглядатимуть. А як рано вставатимеш та вволю трудитимешся, то люди, йдучи до праці, будуть з тобою вітатися і тобі кланятися.

Чи добрі поради давав батько своєму синові?

Чому люди шанують інших за працьовитість?

Чи можна в кожному селі мати товариша? Яку для цього треба мати вдачу?

Пригадай, які поради дають тобі твої батьки, коли ти ідеш в гості, на вулицю чи до школи. Чи прислухаєшся ти до них? Які поради тобі до вподоби, а які — ні?

ПРИСЛІВ'Я

- ◆ Хто рано встає, тому Бог дає.
- ◆ Ранні пташки росу п'ють, а пізні сльози ллють.
- ◆ Будь сам собі за товариша, то й друзі в тебе знайдуться.

МІЙ ДІДУСЬ

Мій дідусь старенький,
як голуб сивенький,
по садочку ходить
і мене малого,
онучечка свого,
за рученьку водить.
По садочку ходить,
яблучка знаходить
ще й дає горіхи.
Дідусь любий, милий,
як голубчик сивий,
з ним — багато втіхи.

Марійка Підгірянка

Якими словами ти змалював би портрет свого дідуся? Чи є у тебе в роду прадідусі та прабабусі? Скільки їм років?

САД

Народна притча

Навесні дідусь вирішив садити дерева. Малі онуки йому допомагали: водичку носили, земельку підсипали. От старший онук і каже:

— Дідусю, ти маєш довго жити, щоби покуштувати яблучок з цієї яблуньки!

— Я їв яблучка з дерева, котре садив мій дід. А ви будете їсти плоди з мого саду. Не забудьте, коли виростете, посадити сад для своїх онуків.

Притча — коротке оповідання повчального змісту.

Спробуй одним реченням висловити найголовнішу думку, яку збудила притча.

Розкажи, як ти допомагаєш своїм рідним.

СМІХОВИНКИ

НЕУВАЖНА РУЧКА

- Мамо, купи мені новеньку ручку!
- Та твоя ж ручка нормально пише!
- Пише вона нормально, але дуже неуважною стала — літери пропускає.

ЧИ ЛЮБИШ КАЗКУ

- Питається донечка у мами:
- Мамо, а ти любиш слухати казки?
 - Звичайно.
 - А хочеш, щоб я тобі якусь розказала?
 - Розкажи, донечко.
 - А чи сподобається вона тобі?
 - Напевно.
 - Але вона зовсім недовга!
 - Та розкажуй уже!
 - Була собі ... ваза для квітів, і я її розбила...

Розкажи свою смішинку про пригоду, що трапилася з тобою чи з твоїми друзями.

ЛЕДАЧА ПОДУШКА

Маленькій Яринці треба рано вставати, щоб до школи йти. А не хочеться, ой як не хочеться!

Увечері питає Яринка дідуся:

- Дідусю, чому вранці вставати не хочеться? Навчіть мене спати так, щоб хотілося вставати і йти до школи.
- Це подушка в тебе ледача,— каже дідусь.
- А що їй зробити, щоб вона не була ледачою?
- Знаю я таємницю,— пошепки відповідає дідусь. — Ото саме тоді, як вставати не хочеться, візьми подушку,

винеси на свіже повітря і добряче вибий її кулачками — вона й не буде ледачою.

— Справді? — зраділа Яринка. — Я так і зроблю завтра.

Ще дуже рано, а треба збиратися до школи. Не хочеться вставати, але треба ж нарешті подушку провчити, лінощі з неї вибити!

Схопилась Яринка, швиденько одяглася, взяла подушку, винесла на подвір'я, поклала на лавку — та кулачками її, кулачками.

Повернулась до хати, поклала подушку на ліжко — та й умиватися. А дідусь у вуса посміхається.

Василь Сухомлинський

Чи у тебе теж є «ледача подушка»? Спробуй провчити її так, як Яринка.

А як навчають тебе твої рідні, допомагаючи вранці уставати до школи чи робити домашнє завдання?

Придумай власну смішну історію про «ледачі» речі, котрі заважають тобі бути працьовитим/працьовитою.

ГРА «ЧИЯ СІМЕЄЧКА ДРУЖНІША»

Дві групки дітей стають у коло і оперізуються стрічкою чи мотузкою, як колосочки у сніпку.

Щойно пролунає команда «До нивки!» — всі мають швидко дістатися до визначеного місця, дружно рухаючись в одному «снопочку». Чия команда швидше добереться до своєї «нивки», та і стає переможцем.

Ведучий може скористатися ще ось такою лічилкою, аби спонукати учасників до гри:

Колосочки — у сніпочку,
а зернятка — в колосочку:
два сніпочки по сто колосочків,
у кожному колосочку по 20 зернят.
Скільки зерняток побіжить до нивки?

СТОЇТЬ ВЕРБА ПОСЕРЕД СЕЛА, РОЗПУСТИЛА ГІЛЛЯ У КОЖНЕ ПОДВІР'Я

Катруся сказала бабусі:

— Я вже в кімнаті все прибрала. Бачте, як чисто стало. А тепер давайте у загадки гратися. Ви загадуйте, а я буду відгадувати. Добре?

— То й давай, — згодилася бабуся. — Ану вгадай, онучко, що воно таке: стоїть верба посеред села, розпустила гілля у кожне подвір'я.

Катруся не вміла ще відгадувати, подумала трохи і покрутила головою:

— Ні, це така загадка, що я її і за сто років не відгадаю. Хіба буває така верба, що може гіллям закривати все село?

— Буває, — відповіла бабуся. — І не тільки одне село, а може хоч і тисячу сіл закрити.

— Аж тисячу сіл? — не повірила Катруся. І спитала:

— Хіба ота верба така рясна?

— Така рясна і висока, — сказала бабуса. — Стоїть високо — в небі. Все на землі бачить, все оглядає і в кожен двір, у кожне віконце спускає гілочку.

— Ой! — вигукнула Катруся. — Це така загадочка, що її можна намалювати.

Зразу взяла олівець, папір і кинулася до столу.

Внизу на аркушику намалювала село: багато-багато хат з віконцями і маленькими подвір'ячками. Над селом поставила високу-високу вербу і таку кучеряву, що вистачило гілочок на всі подвір'ячка, на всі віконця.

Як намалювала все це, одхилила набік голову, подивилася на малюнок. Тоді як закричить:

— Ой бабо, бабо, чуєте?! А в мене не верба вийшла, а Ось бачите, воно кругленьке посеред неба, а оце не гілочки, а промінці. Ллються з неба у кожен двір, у кожне віконечко. Ой бабо, бабо, я вже відгадала вашу загадку!

Іван Сенченко

Поглянь на малюнок дівчинки. Що за вербу вона намалювала?

А які загадки загадує тобі твоя бабуся? Чи мама? Які казки вони тобі розповідають?

Придумай власну загадку про сонечко.

Змалюй словами портрет своєї бабусі. Постарайся відобразити її вдачу, звички, усмішку, улюблені заняття.

Допиши вірш, уставивши пропущені слова.

Бабусю рідненька,
ти — мамина
Тебе обнімаю
і щастя

Напиши коротеньке оповідання «Хто мене навчає», використовуючи даний текст із пропущеними словами.

Коли я вранці прокидаюся, сонечко заглядає у віконечко і навчає мене

Я одягаюся і збираюся до школи, а моя мама

У школі моя вчителька допомагає мені вивчити

Мої друзі завжди підказують мені

А мої улюблені дідусь та бабуся

Тато завжди бере мене з собою у ліс і на риболовлю та навчає

А ще хто і чого тебе навчає?

ЗАГАДКИ

■ Мала-невеличка моя
(сестриця)

■ Дуже добре друга мати,
а ще краще мати
(брат)

СКОРОМОВКА

У сім'ї-сімеєчці сім «Я» сміються.

ДЕРЕВО РОДУ

З малої насінинки
зростає білий світ.
З маленької дитинки
росте народ і рід.

Ця насінинка світу — Я,
її ростить моя сім'я,
а разом з нею — вся родина,
весь рід, народ, вся Україна!

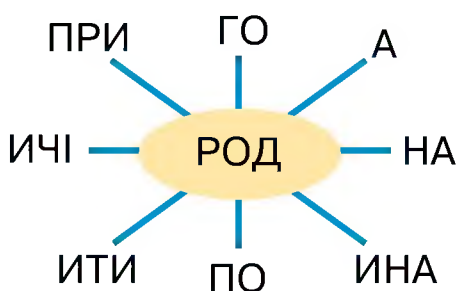
Марія Чумарна

Прочитай вірш і поміркуй: хто є насінинкою на дереві роду.
Як засівається ця насінинка?

Розглянь схему. Склади родину слів.

Послухай прислів'я.

ЗАГАДКИ

- Скільки їх: баба, дві матері, дві доньки й онука?
(зодґ)
- Не син, але своїм батькам рідна дитина.
(вжяноґ)
- Дві матусі мене люблять, обидві мене голублять.
(вжяноґ і вжяноґ)

Послухай українську народну пісню «Роде наш красний».

Чи доводилося тобі чути цю пісню?

Придумай продовження пісні. Хто є третьою квіточкою твого роду? четвертою? п'ятою? Чи великий у тебе рід?

КОЛИСКА І КОЛИСАНКИ

КОЛИСКОВІ ПІСНІ

Замовлянки щасливі —
колискові пісні
Мамин голос із казки
прикликає нам сні.
Мамин голос чарівний —
він від серденька йде,
за собою Дрімоту,
білих Сонків веде.

Марія Чумарна

ЗАГАДКА

Що у світі наймиліше?

В ЛІСІ Є ЗЕЛЕНА ХАТА

В лісі є зелена хата,
там поснули ведмежата,
а найменший — вереда —
сивій мамі набрида.
Каже: «Я не хочу спати,
утечу вночі із хати,
коли меду не даси,
риби, сала, ковбаси!»
«Люлі-люлі, треба спати, —
над синком шепоче мати, —
як заснеш — тобі усе
сон в корзині принесе!»

Платон Воронько

Чи справді у звірят є колисочки?

Поспостерігай за своїми домашніми тваринами. Як киця чи собачка доглядають і присипляють своїх малят?

КОЛИСКОВІ ПІСНІ

ОЙ ТИ, КОТЕ СІРИЙ

Ой ти, коте сірий,
та вимети сіни,
а ти, кошенятко,
колиши дитятко.

ОЙ ХОДИТЬ СОН

Ой ходить сон коло вікон,
а дрімота коло плота.
Питається сон дрімоти:
— Де ми будем ночувати?
— Де хатинка тепленька,
де дитинка маленька,
там ми будем ночувати,
дитиноньку колихати.

Намалюй словесно сонка і дрімоту.

Де ходить сон? А дрімота?
Де любить ночувати сонко?
Наспівай колискову пісню.

КОЛИСКОВА

Спіть, діточки, спіть,
віченька стуліть!
Дрібен дощик стукотить,
вікнам казку гомонить...
Дрібен дощик пада там,
а тут тихо, тепло нам.
При матусі рідненькій,
у світличці чистенькій.
Спіть, діточки, спіть,
віченька стуліть.

Марійка Підгірянка

Світлічка — кімната у домі.
Віченька — очі.

Прочитай вірш і уяви собі, що ти слухаєш казку, яку гомонить дощик. Розкажи її.

Склади за зразком колискову пісеньку для своєї ляльки.

Спи, моя рідненька лялю,
Вже заснуло в небі
Місяць дивиться в
... ..

ЗАГАДКИ

- Чорна корова всіх людей поборолала,
а білий віл всіх людей підвів.
(чнәў ! н!н)
- Що можна бачити із заплющеними очима?
(нос)
- Що вночі ходить, та ніхто його не бачить,
поки не засне?
(нос)

СКОРОМОВКИ

- ⦿ Ніч ночую, нічого не чую.
- ⦿ Сонки сні носили.
- ⦿ Спав лис у лісочку,
проспав лис сорочку.

СВІТ МОЇХ КАЗОК

ЧАРІВНИЦЯ-КАЗКА

Усі ви, діточки, любите казки. Любите, коли їх вам читають, а ще більше — коли розповідають. Бо Казка — це володарка мови, і вона хоче, щоби кожне сказане нами слово ішло від щирого серденька.

Тому народні казки завжди передавали з вуст в уста. І героями їхніми були цілі світи — Тридев'яте царство, Тридесяте царство, Шовкова держава, Склеяна держава та інші. В тих державах герої здобували чарівних коней, жар-птиць і незвичайних королівен.

А найпершою серед усіх казок була ось ця — улюблена. Прочитайте її і перекажіть.

ІВАСИК-ТЕЛЕСИК

Українська народна казка

Жили собі дід та баба. Вже й старі стали, а дітей у них нема.

От баба і просить діда:

— Поїдь, діду, в ліс, вирубай деревинку, зроби колисочку. То я буду колихати — і буде мені забавка!

Положила баба деревинку в колиску, колише та приспівує:

— Люлі-люлі, Телесику,
наварила кулешику,
із ніжками, із ручками,
буду тебе годувати!

Колыхала-колыхала, аж поки заснула. Встають уранці — аж з тої деревинки став маленький синок! Та й назвали його Івасиком-Телесиком.

Росте той синок — та такий гарний, що дід з бабою не навтішаються.

От як підріс він, то й каже:

— Зробіть мені, тату, золотий човник і срібне весельце, то я спущу на воду — буду рибку ловити і вас годувати!

От зробив дід човник і весельце, Телесик рибку ловить, а баба йому обід носить. Та й наказує синкові:

— Гляди ж, Телесику: як я кликатиму, то пливи до бережка, а як хто чужий — то пливи далі!

От мати наварила обід. Стала на бережку і кличе:

— Івасику-Телесику!

Приплинь, приплинь до бережка!

Дам я тобі їсти й пити
і хороше походити!

Телесик почув:

— Ближче, ближче, човнику, до бережка! Це ж моя матінка прийшла, мені обід принесла!

А змія підслухала, як мати кличе Телесика, і давай гукати грубим голосом:

— Івасику-Телесику!

Приплинь, приплинь до бережка!

Дам я тобі їсти й пити
і хороше походити!

— Ні, це не моєї матінки голосок! У моєї матінки голос — як шовк, а цей грубий, як вовк! Пливи, човнику, далі та й далі!

Побачила змія, що нічого не вдіє. Та й пішла до коваля і попросила скувати їй такий тонкий голосок, як у Івасикової матері. Коваль і скував. Прийшла змія до берега і заспівала материним голоском. Телесик подумав, що це його мати, приплив до берега. А змія його вхопила й принесла до своєї хати...

Розкажи казочку далі своїми словами. Якщо чуєш її вперше, придумай власну кінцівку.

Переглянь мультфільм «Івасик-Телесик» (реж. Л. Зарубін).

Спробуй повторити слова «Івасику-Телесику, приплинь, приплинь до бережка...» лагідним материним голосом і голосом зміючки.

Що, на твою думку, робить голос людини лагідним, ніжним, а що — злим, неприємним?

Акрівірш — вірш, у якому перші літери кожного рядка, прочитані зверху вниз, утворюють слово або вислів.

Прочитай акрівірш і спробуй самотійно написати щось подібне про сову чи іншого птаха.

ХТО БАБА?

Сидить хитра баба аж на версі граба.

«**О**й не злізу з граба! — дурить діток баба. —

Вловіть мені тую курочку рябую,

А я подарую грушку золотую».

Леонід Глібов

ПРИСЛІВ'Я

- ◆ На чужий труд ласий не будь.
- ◆ Хочеш їсти калачі — не сиди на печі.
- ◆ Без охоти нема роботи.

ГРА «КОТИК І МИШКА»

Станемо в коло, виберемо з-поміж себе Котика і Мишку. Мишка буде утікати, Котик — ловити, а ми всі разом — допомагати або Мишці, або Котику. При цьому виспівуватимемо ось таку пісеньку, яку спробуємо вивчити напам'ять:

Ой до нори, Мишко, до нори,
та до золотої комори.
Мишка в нірку
та в золоту комірку.
Котик — за ніжку,
а ледащо-Мишка, що не втече,
а проворний Котик, що дожене.

(Якщо Котикові вдається упіймати Мишку.)

Мишка у нірку,
та в золоту комірку.
Котик за Мишкою.
А ледащо-Котик,
що Мишки не впіймає,
а проворна Мишка, що втече!

(Коли Мишці вдається утекти.)

Спробуй змалювати Мишку і Котика словами та олівцями.

МИШКА — яка? ...
КОТИК — який? ...

Які з цих висловів підходять нашим героям?

Прудкий, як

Круглий, як

Хитрий, як

Сіренький, як

Мудрий, як

Неповороткий, як

ПРИКАЗКИ

- ◆ Скоро казка мовиться, та не скоро діло робиться.
- ◆ Вам казка, а мені — бубликів в'язка.

Придумай власну приказку про колобка.

КАЗКА ПРО ДІДА, БАБУ, ОНУЧКУ, ЖУЧКУ І КОТИКА

З народного

Було чи не було, а язик — як помело. Тож слухайте казку.

Жили собі дід та баба. І була в них внучка Марушка, та собака Жучка, та котик Мурлотик.

От баба каже дідові: «Посади, діду, яблуню під лавкою». Дід і посадив.

Росте яблунька, росте — і виросла аж під лавку. Баба і каже:

— Забери, діду, лавку, нехай яблуня росте.

Дід забрав лавку. А яблуня росла та росла і виросла куди?

Правильно, під стелю.

— Розбери, діду, стелю, нехай яблуня росте! — сказала баба.

Розібрав дід стелю. Виросла яблуня вище стелі, дах підпирає.

— Що робити, діду? — каже баба. — Розбирай дах, нехай яблуня росте!

І виросла та яблуня аж до неба.

І родила яблучка.

Тоді баба до діда:

— Роби, діду, драбину, поліземо яблучка рвати!

Зробив дід драбину. Поліз дід, а за ним баба, а за бабою внучка Марушка, а за внучкою собака Жучка, а за собакою котик Мурлотик. Вирвав дід яблуко, укусив та подав бабі, а баба укусила та подала внучці, а внучка — собаці Жучці, а собака Жучка — котикові Мурлотикові, а котик укусив і приніс, та прямо тобі під ніс.

Чи смачне яблуко?

Прочитай казочку і розкажи її своєму другові, вставляючи у кінці тексту його ім'я. Розпитай в нього, яке на смак і на вигляд яблуко.

Розіграйте в ролях казочку, намалюйте її героїв для пальчикового театру.

Чи знайшли ви у цій казочці приказку?

Послухай приказки і скажи, яка з них підходить до нашої казочки і чому.

Поміркуй! Чому у деяких казках звірят називають не одним словом, а двома: Мишка-шкряботушка, Жабка-скрекотушка, Кабан-іклан?

Спробуй придумати подвійні імена для таких звірят:

Котик —

Баран —

Песик —

Коза —

Коник —

Курочка —

Індик —

Гуска —

Прочитай назви тварин і скажи, котрі з них є птахами, котрі — звірами, а котрі — рибами.

Лис, білка, горобець, кіт, вовк, орел, гуска, сом, миша, щука, собака, лев, со-рока, окунь, соловей, кабан, ведмідь, змія, заєць, лящ, їжак, ворона.

Упізнай їх на малюнку.

Пригадай байки чи казки, в яких ти зу-стрічав/зустрічала когось із названих тварин.

Перекажи коротко зміст казки чи байки.

КРИВЕНЬКА КАЧЕЧКА

Українська народна казка

Жили собі дід та баба, і не було у них дітей.

От якось пішли дід із бабою в ліс по гриби. Коли дивляться — у кущику гніздечко, а в тому гніздечку качечка. Стали вони її брати, аби принести додому, аж глядь — у качечки ніжка переламана.

Принесли качечку додому, зробили їй гніздечко, а самі знову пішли по гриби.

Коли вертаються додому — а там у хаті прибрано, їсти наварено.

— Хто б це міг зробити? — дивуються дід із бабою.

Другого дня знову пішли вони в ліс по гриби, а коли повернулися додому, то у хаті знову було прибрано і обід зготовлено.

Дивуються дід з бабою. Відколи живуть, такого дива ще не було. Питають сусідів, чи не бачили кого.

— Та бачили, — кажуть сусіди, — якась дівчина від криниці воду несла. Та трішечки на ногу кривенька.

Порадилися дід із бабою і вирішили підстерегти, хто це у їхній хаті порядкує.

Вранці зібралися іти в ліс по гриби, а самі зайшли за комору та дивляться, що далі буде.

Аж виходить із хати дівчина, та така гарна, тільки що кривенька трішки. Пішла вона до криниці по воду, а дід із бабою в хату. Дивляться — нема їхньої качечки у гніздечку, тільки повно пір'ячка.

Вони те пір'я кинули у піч, воно й згоріло.

Увійшла дівчина в хату, побачила діда з бабою. Кинулася до гніздечка — а пір'ячка нема!

Заплакала бідна, а дід із бабою її втішають:

— Не плач, дівчино! Ти будеш нам за дочку!

— Жила б у вас довіку, — відказує дівчина, — якби ви моє пір'ячко не спалили! А тепер не хочу! Зробіть мені, діду, кужілочку й веретенце, я піду від вас.

Зробив дід кужілочку, сіла дівчина на подвір'ї і почала прясти.

Коли це летить табун каченят. Побачили дівчину і гукають:

*Онде наша діва,
онде наша Іва.
На метеному дворці,
на тесаному стовпці.
Кужілочка шумить,
веретенце дзвенить.
Скиньмо по пір'їнці,
нехай з нами летить!*

А дівчина їм відказує:

*Не полечу з вами:
як була я в лужку,
виломила ніжку,
а ви полинули,
мене покинули!*

От вони й полетіли. Далі летить другий табунець. Побачили дівчину і заспівали:

*Онде наша діва,
онде наша Іва.
На метеному дворці,
на тесаному стовпці.
Кужілочка шумить,
веретенце дзвенить.
Скиньмо по пір'їнці,
нехай з нами летить!*

А дівчина і з тими не захотіла летіти, бо вони її покинули.

Аж коли прилетів третій табунець каченят, — скинули вони дівчині по пір'їнці. Убралася вона в пір'я, стала качечкою і полетіла.

А дід і баба zostалися самі.

Кужілочка — колесо, з допомогою якого пряли нитки.

Веретено — дерев'яна палиця, на яку намотували нитки.

Чи знаєш ти інші казки, в яких качечка або інша пташка перетворюється на дівчину?

Поміркуй, чому дівчина захотіла полетіти разом із пташками.

Чи добре вчинили дід із бабою, спаливши пір'ячко без дозволу дівчини?

Чому кривенька качечка не захотіла летіти з першим і другим табунцем?

Уяви собі, що дід із бабою не спалили б пір'ячка. Як розвивалися б події?

Придумай нову казочку про кривеньку качечку, яка зосталася в діда і баби.

Переглянь мультфільм «Колобок».

Хі́жа, хі́жка — комора.

За́сі́к — місце, де зберігають борошно, крупу.

Бо́рошно — мука, з якої печуть хліб.

Прі́зьба — місце вздовж стін хати, схоже на лавку, де можна сидіти і грітися на сонечку.

Хто головний герой казки? З ким він зустрічався? Чим закінчилася подорож колобка? Чи шкода тобі його? Чому?

Розіграйте казку в ролях. Можна виготовити «пальчиковий театр» й організувати маленьку виставу. Намагайтеся голосом та рухами передати характер казкового героя.

Запам'ятай пісеньку колобка і спробуй її продовжити власними словами.

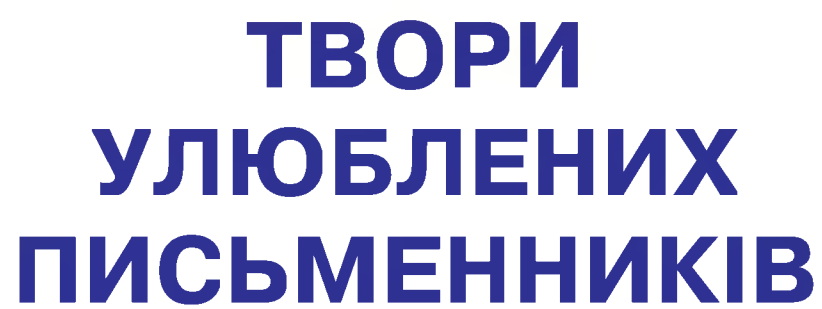
ГРА «ПЕЧУ КОЛОБОК»

Давай спробуємо «спекти» колобок. Поміркуймо, що для цього потрібно, і складімо свій рецепт. Наприклад, ось такий.

До гарного настрою усмішку треба додати, а потім у миску ми весело будемо вкладати: біленьку муку, трішки солі, яйце золотеньке, дрібнесенький цукор і слово своє солоденьке, ще можна додати горішки і радісні смішки, і пісню веселу, і жарту гарячого трішки...

Чи смачний вийшов колобок? Розкажи, який він на вигляд. Спробуй назвати колобкових «родичів».

ТВОРИ УЛЮБЛЕНИХ ПИСЬМЕННИКІВ

Цю казочку для вас записав письменник Іван Франко. Прочитайте її уважно, а потім розіграйте у ролях.

РІПКА

Був собі дід Андрушка, а в нього — баба Марушка, а в баби — донечка Мінка, а в дочки — собачка Хвінка, а в собачки — товаришка, киця Варварка, а в киці — вихованка, мишка Сіроманка.

Раз весною взяв дід лопату та мотику, скопав у городі грядку велику. Гною трохи наносив, грабелями підпушив, зробив пальцем дірку — та й посадив ріпку.

Працював дід не марно — зійшла ріпка гарно. Щодень ішов дід у город, набравши води повен рот, свою ріпку поливав, їй до життя охоти додавав.

Росла дідова ріпка, росла! Зразу така, як мишка, була, потім, як буряк, потім, як кулак, потім, як два,

а наприкінці стала така, як дідова голова.

Тішиться дід, аж не знає, де стати. «Час, — каже, — нашу ріпку рвати!» Пішов він на город — гуп-гуп! Узяв ріпку за зелений чуб: тягне руками, уперся ногами, мучився, потів увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе дід бабу Марушку: «Ходи, бабусю, не лежи, мені ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда — за плече. Тягнуть, аж піт тече. Смикає дід ріпку за гичку, смикає баба діда за сорочку, працюють руками, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе баба дочку Мінку: «Ходи, доню, не лежи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда — за сорочку, дочка бабу — за торочку. Тягнуть руками, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе дочка собачку Хвінку: «Ходи, Хвінко, не лежи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу за торочку, собачка дочку — за спідничку. Тягнуть

руками, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе собачка кицю Варварку: «Ходи, Варварочко, не лежи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу за торочку, собачка дочку — за спідничку, киця собачку — за хвостик. Тягнуть і руками, і зубами, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе киця мишку Сіроманку: «Ходи, Сірочко, не лежи, нам ріпку вирвати поможи!»

Пішли вони на город — гуп-гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу — за торочку, собачка дочку — за спідничку, киця собачку — за хвостик, мишка кицю — за лапку.

Як потягли — так і покотилися.

Упала ріпка на діда Андрушку, дід — на бабу Марушку, баба — на дочку Мінку, дочка — на собачку Хвінку, собачка — на кицю Варварку, а мишка — шусть у шпарку!

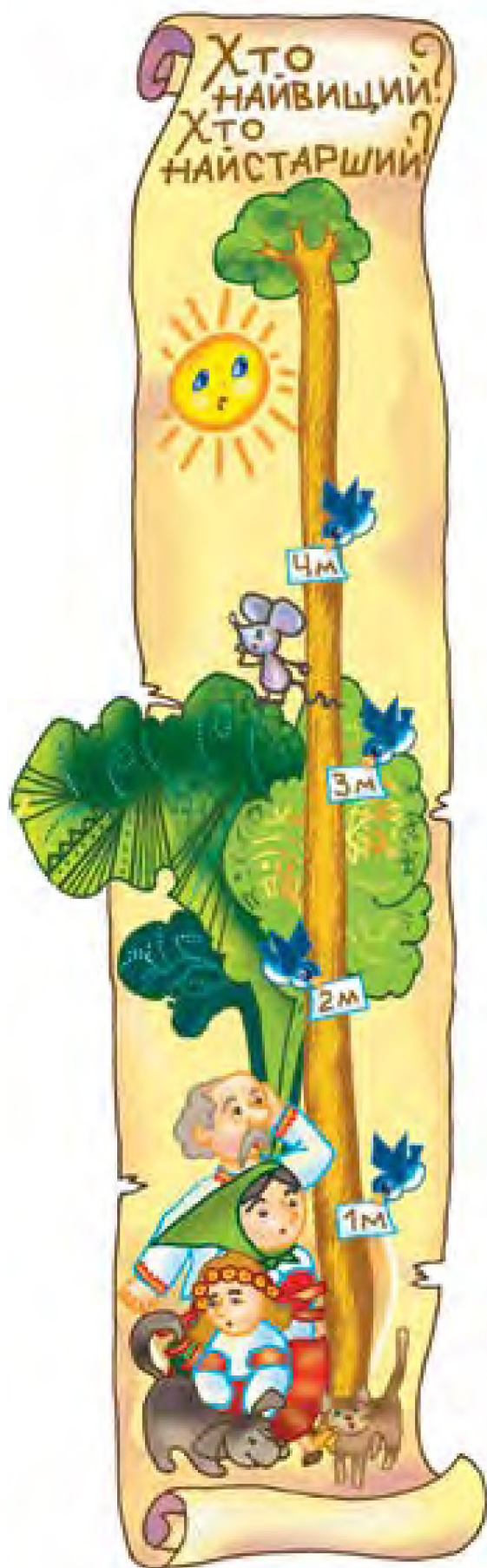
Іван Франко

ГРА «РІПКА»

Усередині кола стає Ріпка. Довкола неї — герої казки: дід, баба, внучка, собачка, киця і мишка. Решта учасників гри створюють друге коло і по черзі називають, що роблять герої. Далі разом із героями показують, що хто робить: як дід сіє, поливає ріпку, як киця спить, а собачка біжить. Ріпка упирається зусиллям тих, хто хоче її вирвати.

Гра стає цікавішою, якщо її виспівувати і при-тупувати ногами. Постарайтесь відобразити рухи, голос, міміку героїв.

Хто першим почав рвати ріпку? Хто другим? Хто останнім?

Хто з героїв казки найбільше потрудився біля ріпки? Хто найменше?

Хто в казці найдужчий? Хто найслабший?

Хто з них найвищий? Хто найнижчий?

Хто найстарший? Хто наймолодший?

Хто з героїв казки найпрудкіший? Хто найповільніший?

Які слова у казочці повторюються найчастіше?

Чи є незнайомі слова?

Намалюй героїв казки олівцями й опиши словами.

Дід — працюватий,

Баба — добра,

Дочка — гарна,

Собачка — радісний,

Киця — муркотлива,

Мишка — маленька,

Пригадай, які ще рослини схожі на ріпку. Які вони на колір і на смак?

ЗАГАДКИ

- Хвостик, як ниточка,
само, як калиточка,
а очі, як насінинки.
(мышя)
- Сіренький, а не мишка,
пухнастий, але не баранчик,
на лавочці спить, тихо муркотить.
(жигуч)
- Не муркоче, а гавкоче
і дружити з нами хоче.
(жигуч)

Послухай казочку Івана Франка «Лисичка і рак».

Чому Ракові вдалося обдурити Лисичку?

Хто з героїв казки є хитрим, а хто — розумним?

ПРИСЛІВ'Я

Не завжди у того розум є, хто хитрощами живе.

ПРО ДВОХ ЦАПКІВ

З одного берега йде до річки білий цапок, а з другого берега надходить чорний цапок. І той хоче через річку перебраться, і другий. А через річку кладка. Така вузьенька, що тільки один може перейти, а двом тісно.

Не схотів білий цапок зачекати, поки перейде через кладку чорний, а чорний собі не схотів заждати, щоб перейшов білий.

Ступили обидва на кладку, зійшлись посередині та й ну один одного лобами й рогами бити! Бились, бились, та й скінчилося на тому, що обидва в воду попадали і потопились.

Михайло Коцюбинський

Кладка — маленький місточок через потічок, рівчак або річку.

ПРИСЛІВ'Я

- ◆ Незгода у воду кидає, а згода виручає.
- ◆ Що посієш, те й пожнеш.

Чим схожі два цапки на людей?

Чи траплялися тобі у житті подібні історії?

ДВІ КІЗОЧКИ

А дві кізочки — то були розумнішими. Стрілись вони на вузькій стежечці. З одного боку стежечки глибокий рів, а з другого — висока та крута гора. Розминутися ніяк не можна.

Постояли вони, постояли, подумали-подумали, а тоді одна кізочка стала на коліна, перевернулася на бік, лягла на стежці і притиснулася спиною до гори.

Тоді друга обережно переступила через неї, а та, що лежала, встала і пішла собі.

Михайло Коцюбинський

Прочитай і поміркуй. Чому кізоньки були розумнішими за цапків?

Які з наведених слів називають те, що зашкодило цапкам дійти згоди, а які — те, що допомогло кізочкам мирно розійтися?

Впертість, доброта, зухвалість, ввічливість, задержуватість, згода, дружба.

ПИХАТА ЖАБА

Сподобалося жабі, як журавель співає. Сидить вона в болоті, слухає журавлиний спів і думає: «Навчуся і я співати по-журавлиному. Буду не така, як усі жаби. Хай дивується увесь жаб'ячий рід».

Довго вчилася вона співати по-журавлиному і таки навчилася. Розмовляють із нею по-жаб'ячому, а вона ніби не розуміє — відповідає по-журавлиному. Розгнівалися жаби і кажуть своїй подружці:

— Ти ж така жаба, як і ми, чого ж ти не хочеш розмовляти по-жаб'ячому?

Жаба задерла голову й каже:

— А може, у мене виростуть крила, і я полечу, як журавель!..

Василь Сухомлинський

Чи правильно зробила жаба, коли стала вчити чужу мову?

Якою мовою вона повинна була розмовляти з рідними?
Яка людська риса була притаманна жабі?
Що б ви порадили пихатій жабі?

Придумай власну казку про синичку чи горобця, котрі вирішили заревіти по-лев'ячому, і що з цього вийшло.

Послухай прислів'я і поміркуй, яке з них найбільше підходить до прочитаної казки.

СКОРОМОВКА

Ців-ців-ців! — цівкотіли цівенята до цівенят.

БЕЗКОНЕЧНІ КАЗОЧКИ

Скажу, діти, вам казку:
приніс зайчик дров в'язку,
поколов їх дрібненько,
зварив юшку швиденько.
Юшка була солодка —
моя казка ко... .

Скажу, дітки, і другу:
прибіг котик із луку,
ліг собі серед печі,
муркотів дивні речі.
Дасте бубликів в'язку —
докажу вам ту

Ще б і третю сказала:
мушка в хаті літала,
у сметану влетіла,
вийти звідти не вміла.
Далі? Далі не можна,
бо та казка тривожна.

Ба, ще й знаю четверту:
був горобчик упертий,

дзьобав скирту він спритно:
— Змолочу усе жито!
Чи змолотить — не знати,
доведеться чекати.

Ще послухайте й п'яту:
вбіг хлопчина в кімнату
у болоті по вуха,
бо він мами
А що далі — не знаю,
хіба в мами спитаю.

Скажу шосту вам завтра,
сьому й восьму позавтра,
у суботу — дев'яту,
а в неділю —
Певно, будете раді
казочок цих громаді.

Марійка Підгірянка

Прочитай ці коротенькі казки, вставивши пропущені слова.

Спробуй продовжити їх до десяти.

Ось тобі підказка:

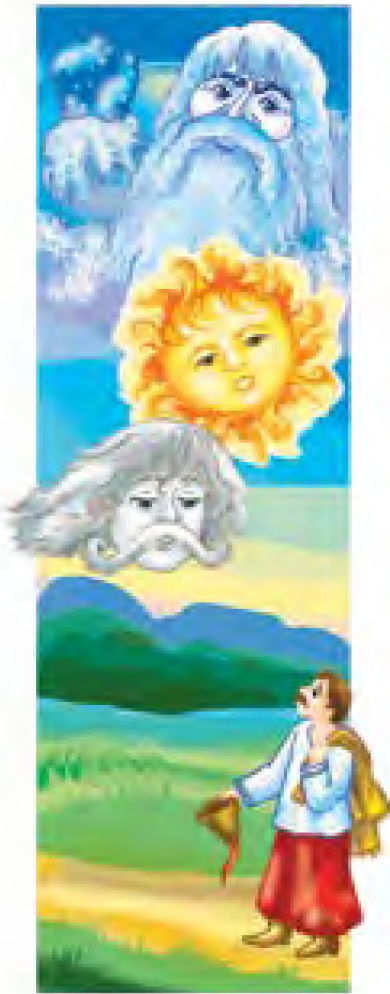
Шоста казка — про діда:
спав собі
Сьома казка — про кізку,
що колише
Восьма буде про гнома,
що не всидить
А дев'ята про мишку,
що підкралася
А вже казку десяту
я не хочу казати!

СОНЦЕ, МОРОЗ І ВІТЕР

Українська народна казка

Ішли Сонце, Мороз і Вітер битим шляхом і зустріли чоловіка. Він і каже:
— Доброго здоров'я! — та й пішов собі далі.

Вони й засперечались, кому із них чоловік доброго здоров'я побажав.

Наздогнали чоловіка і перепитують: кому саме побажав він здоров'я?

— А хто ви такі будете? — цікавиться чоловік.

— Я — Сонце.

— Я — Вітер.

— А я — Мороз.

— Ну то я Вітрові сказав.

От Сонце і каже:

— Я тебе в жнива спалю!

А Вітер:

— Не бійся, я тебе охолоджу!

А Мороз нахваляється:

— Я тебе взимку заморожу!

— А як ти, Морозе, будеш морозити, то я ані повію — і чоловік не замерзне, — відказав Вітер.

Чи вдалось тобі впізнати на малюнку Сонце, Мороз і Вітер?

Чи насправді мороз, вітер і сонце сперечаються між собою?

Коли буває тепліше: коли дме вітер, чи коли його нема?

Прочитай слова і поміркуй, які з них можуть допомогти створити портрет Вітра, які — Сонця, а які — Мороза.

Ясний, пекучий, палючий, лагідний, ласкавий, цілющий, тріскучий, сильний, поривчастий, холодний, теплий, стрімкий, безжальний, круглий, студений, розхристаний, дощовий, сухий.

ЗАГАДКИ

- Рукавом махнув — дерева зігнув.
(Вітер)
- Без сокири і дрючків ставить міст через річки.
(Мороз)
- Хоч рук не має, а кригу ламає.
(Сонце)

ЗИМІВЛЯ ЗВІРІВ

Українська народна казка

Були в одного чоловіка бик, свиня, гусак та півень. Але він погано їх доглядав, бо сам був убогий.

От бик і каже: «Ходімо в ліс, там будемо краще жити». Пішли.

Настала осінь. Бик і пропонує друзям:

— Давайте поставимо хатку на зиму.

А свиня каже, що вона заріється в листя та перезимує, гусак говорить, що в нього теплий пух, а півень — що він одне крило під себе покладе, а другим укриється, так і зиму перебуде.

Довелося бикові самому хатку будувати.

Як ударили морози, то бикові тепло, а інші мерзнуть.

Першою прийшла до нього свиня проситися. Бик і відповів, що вона в листі зариється і не змерзне. Та свиня пригрозила, що землю з-під його хатки вириє — і буде бикові холодно, якщо її не впустить.

От бик і впустив свиню.

Далі прийшов гусак. Впустив він і гусака, а тоді й півня.

Якось півень уранці закукурікав, а мимо пробігала лисичка. Розповіла вона новину вовкові та ведмедю. Вирішили вони наступного дня йти до тієї хатки.

От приходять близько, лисичка і каже до ведмедя:
— Йди ти попереду, бо я недужа.

А ведмідь каже:

— Я неповороткий. Як доведеться мені тікати — не встигну.

Довелося тоді вовкові йти першому. От відчиняє він двері — а звідти бик на нього рогами.

Так і прогнав вовка, ведмедя і лисицю.

А звірі зажили собі в хатинці дружно.

Чому звірі разом не будували хатинку?

Чи добре повелася свиня, пригрозивши бикові?

Хто з героїв казки тобі найбільше сподобався і чому?

Як називаються житла вовка, лисички, ведмедя?

Знайди підказку, прочитавши наведені слова справа наліво, та упізнай їхні житла на малюнку.

ОВГІЛ, АРОН, ГІЛРАБ.

ЗАГАДКИ

- У бабиній хатині висить хліба скибина,
собаки гавкають — не можуть дістати.
(Місяць і зорі)

- Біле, як сорочка, пухнасте, як квочка.
Крил не має, а гарно літає.
(Сніг)

- Що це за птиця, що сонця боїться?
(Сніг)

- Один баранець пасе тисячі овець.
(Місяць і зорі)

- Хто сам не біжить, а стояти не велить?
(Мороз)

СКОРОМОВКА

Морозе, морозе, морозь, та не переморозь.

ДЛЯ ПОТІШЕЧКИ

Попід вікнами Мороз
ходить-щулиться,
то загляне у садок,
то на вулицю:
«Де це дітоньки малі
поховалися?
Та невже ж вони мене
ізлякалися?
Я ж їм шкоди не зроблю
анітрішечки,
тільки носика вщипну
для потішечки!»

Катерина Перелісна

Спробуй змалювати Мороза словами та олівцями.

СВЯТКОВИЙ КАЛЕНДАРИК

Перший місяць зими багатий веселими святами, на які з нетерпінням чекають дітки.

Найперше свято, яке відзначають у грудні, — **свято Калити**, або **Андрія**. Дорослі парубки та дівчата

влаштовували свої розваги, а діти теж у хаті бавилися. Під стелею підвішували круглого калачика, схожого на зимове сонце, підстрибували і намагалися його вкусити. Кому вдалося вкусити калиту — у того весь рік буде щасливим.

Але найбільше діти чекали на **свято Миколая**.

Миколай дуже любить дітей, він приходить вночі і непомітно кладе їм під подушки гарні подарунки.

Всі знають, що він уміє вгадувати бажання — і завжди дарує дитині саме те, що їй найбільше потрібне. А найпотрібніші у житті — любов і розуміння близьких людей та друзів.

Прочитай вірш-загадку. Спробуй відгадати, як звати Хтось.

ХТОСЬ

Котилося колесо та й стало в дворі:
а вже наше сонечко змаліло вгорі.
Стала нічка темная — довга, як зима.
Ходить попід вікнами заспана пільма.

Не ходи під вікнами, діток не буди —
знов вернеться сонечко юним, молодим.
А щоб діткам затишно в білих снах жилось,
ходить, ходить лагідно тої ночі Хтось.

Хтось несе даруночки сонним діточкам, —
знає він і відає, хто на що чекав.
Кому гарну лялечку, а кому — санки,
кому теплу шапочку, кому — чобітки.

А ще добру посмішку у свій дар вкладе —
щоб були щасливими дітки увесь день.
Щоб були здоровими діточки рідненькі —
для землі, для сонечка, для тата і неньки.

Не покине діточок у пільмі ніколи
щедрий, милий, люблячий наш дідусь...

Марія Чумарна

Напиши листа до Миколая і розкажи про свої найпотаємніші бажання. А хто тобі приніс подарунки цієї зими?

Послухай пісню про святого Миколая.

КОЖУХ

Зиму мороз
дуже любив,
зимі мороз
кожух пошив.
— Носи, зимо,
оцей кожух
із сивих хмар,
із білих мух...
Пильнуй: як сонце
припече,
кожух твій, зимо,
утече...

Володимир Підпалій

З чого зітканий кожух зими? Чому він утікає від неї, як тільки припече сонце? Куди дівається зима?

КІТ НЕ ЗНАВ

Падав сніг на поріг,
кіт зліпив собі пиріг.
Поки смажив, поки пік —
а пиріг водою стік.
Кіт не знав, що на пиріг
треба тісто, а не сніг!

Платон Воронько

Чому зі снігу не можна спекти пиріг?

Спробуй покласти сніг на тепле місце або просто потримай його в руках. Що стається зі снігом? Куди діваються пухнасті сніжинки?

Продовж ряд слів за зразком.

Лід — льодок, льодочок, льодище.

Став — ..., ..., ..., ..., ...,

Сніг — ..., ..., ..., ..., ...,

Заєць — ..., ..., ..., ..., ...,

ЗАГАДКИ

- Текло, текло та й лягло під скло.
(Річка під кригою)
- Дихнув, дмухнув — і воду приспав.
(Мороз)
- Цілу нічку він не спав —
вікна нам розмалював.
(Мороз)

НАЩО ДУБАМ ЛИСТЯ ВЗИМКУ

Уже ліс і **не жовтий**. Уже він **безлистий**. Гуде потихеньку вгорі. Стоїть у тумані. Там, у верховітті, ходить зима, носить в синій пелені завірюху. Тільки дуби

брунатні. Міцнолисті вони. Аж навесні роздягнуться,
хоч і не мерзнуть. Взимку всі дерева в лісі густимуть
на стужі голим віттям. А дуби шумітимуть їм про весну.
Ось нащо дубам листя взимку.

Григор Тютюнник

Уважно прочитай виділені слова. Склади свою розповідь про зимовий ліс.

Як ти розумієш слова «брунатні», «міцнолисті»? Якими словами ти змалюєш дуба?

Спробуй доповнити вірш.

Зимовий ліс — як хитрий ...
Прикинувся, що спить.
Весна прийде — і сніг ...
І ліс ...

Послухай і відгадай загадки.

МЕТЕЛИКИ

Погляньте, погляньте, яка благодать!
Дивіться: метелики з неба летять!
Квітки повмирили усюди надворі, —
морозець малює на шибках узорі...

Картинкою гарною стане віконце,
як трошки поблискає золотом сонце.
Погляньте, погляньте, яка благодать:
метелики з неба летять і летять!

Олександр Олесь

ВІРШ-ЗАГАДКА

Сиплеться, падає, сіється
На гілку, на стежку, на річку,
Інеєм біло біліється,
Гладить сніжинками щічку.

Прочитай уважно вірш. Чи працюватиме сніг? Що він уміє робити?

Доповни вірш словами, які відповідають на питання:
що робить сніг?

Послухай приказки та прислів'я про сніг і зиму.

ДВНАДЦЯТЬ МІСЯЦІВ

Українська народна казка

Жила-була дівчина-сирітка та люта мачуха. У мачухи була своя дочка, то вона її жаліє, добре годує і гарно одягає, а над бідною сиротиною знущається.

Якось серед лютої зими посилає мачуха сироту в ліс і наказує назбирати суниць. Заплакала дівчина. Та в кого помочі шукати, коли мачуха за двері виганяє в одній сорочині? Іде вона лісом, від холоду ніг не чує, а кругом сніг та хуртовина. Довго брела снігами, коли це бачить — на горі вогонь горить. Заледве добралася до тієї гори, підійшла до вогню, а там сидять дванадцять чоловіків: хто в кожусі, а хто в гарній літній одежині. Побачили сирітку — посадили біля вогню, накрили кожухом, зігріли і розпитують, чому вона в таку люту стужу сама серед лісу блукає.

— Послала мене мачуха в ліс, аби я суниць принесла, а як не принесу — вона мене зі світу зжене.

— Ну що, брати-місяці, — запитує гарний парубок у білому кожусі, — чи можемо ми цій дівчині допомогти?

— Я міг би подарувати їй суниці, брате Січню, — відповідає хлопець у брилі і вишитій сорочці. — **Та тільки ж не можу я попереду інших братів виступати.**

— Я пропущу тебе, брате Лютий, — каже Січень.

— Добре, брате Січню: я криги обламаю і Березню дорогу прокладу.

— Спасибі, брате Січню, — відказує Березень, — а я сніги розтоплю і землю обігрію, щоби Квітень зміг господарювати, квіти засівати.

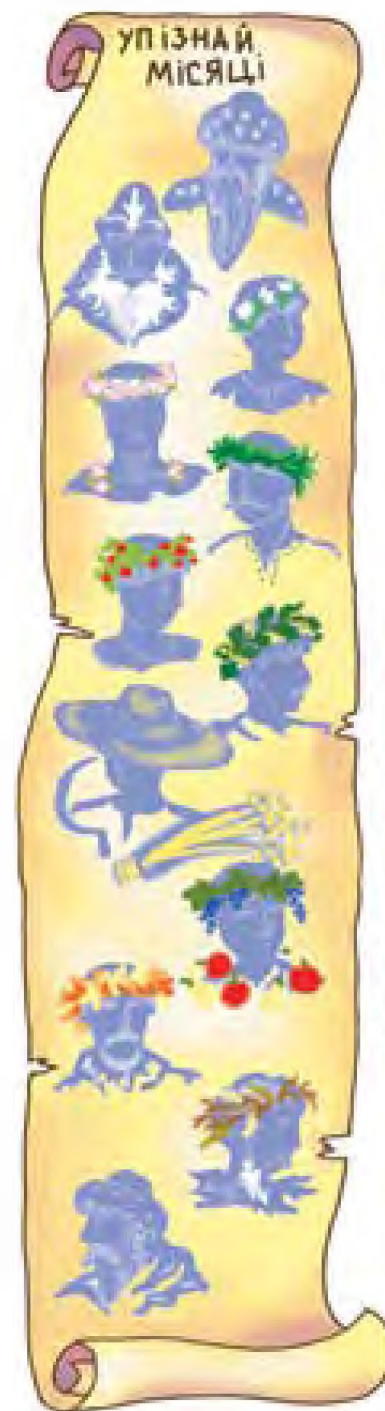
От умить стало в лісі тепло, потекли струмочки, з-під снігу вибилися перші квіточки.

— А тепер твоя робота, брате Травню, — каже Квітень. — Засівай траву та завітчуй дерева.

Білий ліс раптом почав зеленіти, на галявині зацвіли фіалки. Дівчина на радощах кинулась їх збирати, але тільки жменьку вхопила, бо уже приступив брат Червень — і бризнули попід кущами червоні зграйки суниць.

— Збирай, дівчино, швидше, бо недовга моя влада! — сказав Червень.

Почала вона збирати сунички в кошик, ще й брати-місяці їй допомагали. Назбирала повен кошичок — і приступив до неї брат Січень:

— Оце тобі, дівчино, наш дарунок. Зараз я знову засиплю землю снігами, бо взимку їй треба відпочивати. Бери свої суниці, а щоб по дорозі в лісі не замерзла — ми тебе до хати проведем і дарунків у дорогу дамо за твоє добре серце, бо ніколи доля сирітська не буває без опіки.

Глянула дівчина — а серед снігу стоїть карета, запряжена білими кіньми, а в кареті — повно всякого добра: гарна шубка й черевички, і хустка, і намисто, і грошей багато. Одяглася дівчина, подякувала братам-місяцям, сіла в карету та й поїхала додому.

Розглянь малюнки. Спробуй упізнати братів-місяців. Розстав їх у правильному порядку за порами року.

Уважно прочитай в тексті виділене речення. Обміркуй його і склади свою розповідь про братів-місяців.

НОВИЙ РІК

А що то за гість на порозі стоїть?

Новий рік!

Радо вітайте, в хату закликайте,
на щастя, на долю усіх посівайте!

Хай сонце вас гріє, а вітер вам віє,
хай дощик водичку із неба вам сіє,
хай житом-пшеницею нива радіє,
хай серденько людське любити уміє!

Ми вас посіваємо щедро словами,
щоб слово родило рясними ділами,
бо слово від серця — як зерно у ниву:
хай сіється слово на долю щасливу!

З Новим роком! На здоров'я!

Марія Чумарна

Чи справді слова схожі на зернятка?

Чи може з доброго слова вирости радість? щира усмішка?
добрий настрій?

ПОСІВАННЯ

Сійся, родися,
жито, пшениця,
горох, чечевиця
і всяка пашниця!
Знизу корениста,
зверху колосиста,
щоб на майбутній рік
було всього більше, ніж торік.
Щоб всього було доволі
і в коморі, і на полі.
Сію, сію, посіваю,
з Новим роком поздоровляю!

Що б ти хотів/хотіла побажати собі, своїм друзям і рідним
у Новий рік?

Придумай власне привітання з Новим роком.

Хлопчики й дівчатка,
рік Новий вже сяє —
кожному дитяточку
радісті бажає,
мудрості — в голівоньки,
в серденька — любові.
Будьте всі щасливі,
будьте всі здорові!

РІЗДВЯНІ ВІЗЕРУНКИ

КОЛЯДА

Дуже давно Колядою називали сонце, бо воно по небу колом іде. Тепер коляда, колядка — це різдвяна пісня, що славить велике свято — Різдво Христове.

Колядку співають колядники — ватага дітей чи дорослих, котрі заходять у хату, посівають і віншують господаря, господиню та їхніх діток, прославляють народження світу, нового сонечка та маленького Сина Божого.

Часто ці ватаги розігрують виставу про те, як в убогій печері, на сіні серед ягнят народилось маленьке Дитятко, яке навчило всіх людей жити в мирі і любові. Така вистава називається в Україні «вертеп», бо так називали печеру.

Послухай колядки.

Коля́дка — різдвяна пісня.

Чи знаєш ти, які три великі зимові свята відзначають в Україні?

Розкажи, як святкують Новий рік і Різдво у твоїй сім'ї. А які свята взимку святкують у вашій родині?

АКРОВІРШІ

Разом ми ішли по колу,
І тепер радієм разом:
Коло крутиться нове!

Сьогодні вдома — вся сім'я:
Веселі усмішки, розмови.
Ялинку вже прикрасив я —
Тепер до свята всі готові!
Один лиш раз приходить Рік Новий!

Марія Чумарна

Намалюй Новий рік. На кого він схожий?

Чи знаєш ти, що посівати на Новий рік ходили тільки хлопчики? Поміркуй, чому.

Хата мною багата.
Людям брат я і друг.
І коли вже я в хаті —
Буде й пісня навкруг!

Володимир Лучук

Як називався хліб, який клали на Різдвяному столі: буханець, калач, коровай, бублик, пампушок?

Послухай і відгадай загадки.

ЩЕДРІВКА

Ой сивая тая зозуленька.

Приспів (після кожного рядка):
Щедрий вечір, добрий вечір,
добрим людям на здоров'я!

Усі сади та і облітала.
А в одному та і не бувала.
А в тім саду три тереми.
А в першому — красне сонце.
А в другому — ясен місяць.
А в третьому — дрібні зірки.
Ясен місяць — пан господар.
Красне сонце — жона його.
Дрібні зірки — його дітки.

Пра́зник — свято.

Щедрі́вка — пісня-привітання зі Щедрим вечором.
Щедрі́вку співали дівчата.

Тéрем — чарівний будиночок.

Переглянь мультфільм на пісню «Щедрик» (реж. С. Коваль).

Спробуй «розмалювати» сонце, місяць і зірки гарними словами: МІСЯЦЬ — який?; СОНЦЕ — яке?; ЗІРКИ — які?

ЗАГАДКИ

- Золоте сховалося, а срібне показалося.
(*я́пвзіи ! әпнос*)
- Іде лісом — не шелестить.
Іде водою — не плюскотить.
(*я́пвзіи*)

У КОЛІ ДРУЗІВ

ДРУЗЯКИ

Кіт з Рябком були друзяки.
Котик нишком у собаки
брав щоразу м'ясо, сало,
бо котові завжди мало.
А Рябко зітхав у тузі:
«Хай бере, на те ми друзі».
Діти, ви скажіть мені:
кіт був друг Рябкові? ...

Платон Воронько

Прочитай вірш. Хто для кого був добрим другом?

Спробуй скласти оповідання про кота і Рябка.

КОШЕНЯ

Засмутилось кошеня —
треба в школу йти щодня.
І прикинулося вмить,
що у нього хвіст болить.

Довго думав баранець
і промовив, як мудрець:
«Це хвороба не проста,
треба різати хвоста».
Кошеня кричить: «Ніколи!
Краще я піду до школи!»

Платон Воронько

Поміркуй! Чому кошеня сказало неправду? Чи справді у нього болів хвіст? Чи насправді баранець вирішив різати котові хвоста? Чому він обдурив котика?

Як треба поводитись кошеняті, аби у нього були в школі друзі? Чому так важливо мати друзів?

Чи цікаво тобі ходити до школи і чому? Можеш побудувати свою розповідь так:

У школі мені цікаво, бо

Мені хочеться іти до школи, тому що

У школі я люблю

Допоможи кошеняті із розсипаних літер швидко скласти слова: *мама, хвіст, школа*.

Опиши свого друга (свою подругу), продовживши речення.

Мого друга (мою подругу) звати

Мій друг (моя подруга) любить

Мій друг (моя подруга) уміє

Моєму другові (моїй подрузі) подобається

Розглянь малюнок.
Які зі звіряток можуть
дружити між собою,
а які — ні? Чому?

ДИВОВИЖНА ДРУЖБА

Оповідання

Люблю я бродити по лісі, слухати зелений шум дерев...

Ось чому я не пропускаю можливості побувати у знайомого лісника. Там я всі стежки і всі чудові галявинки знаю.

Приїхав до нього цього літа і був вражений дивовижною дружною.

Лісник знайшов лисячу нору, розкопав її і забрав лисенят. Одвіз він їх у зоопарк, а одного собі залишив...

Коли вже лисеня піросло, довелося посадити його на ланцюг у дворі...

Ми знаємо казочку про те, що лисиця впіймала півня і понесла кудись світ за очі, щоб поласувати курятиною. Насилу півень обманув ту лисицю...

А тут я натрапив на зовсім інше. Повів мене мій знайомий лісник показати лисеня. А воно вже й величеньке. Кинулося до свого господаря, скавчить стиха, лащить.

За нами вбігло рябеньке кошенятко і вже величенький півень...

— Оце, дивіться — нерозлучні друзі, — каже лісник.
— З півнем у дружбі?! — здивувався я.
— Атож... Ось вийдемо, подивитесьь.

Лісник ще погладив свого вихованця, і ми вийшли із загорожі. Стоїмо, дивимосся. Лисеня лягло біля своєї будки. Кошеня притулилося до нього, а півень і собі підійшов і сів з другого боку, щось там сидючи подзьобує.

— Ну як вам? — питає лісник і сміється. — Сам уперше в житті таке спостерігаю! І уявіть собі, коли довго немає півня чи кошеняти, лисеня сумно скавчить, неначе кличе їх. А тільки заявляться, веселішим стає, спокійно собі лежить, як оце й зараз. А півень йому ще й наспівує...

Олександр Копиленко

Прочитай оповідання і поміркуй. Чи добре зробив лісник, що забрав лисеня від матері?

Чи справді лисеняті краще між людьми, ніж у лісі серед природи?

Чому серед людей звірі не бояться одне одного?

Чи доводилось тобі спостерігати за дружною зграєю звірів? Розкажи.

МИРИЛКИ

Мир миром,
пироги з сиром,
вареники в маслі,
ми — подружки красні.

Помиримось, обнімімось,
за дрібниці не сваримось!
Ми ж бо друзі, ми — як рідні:
друзі кожному потрібні!

ВІРШ-ЖАРТ

- Ми з тобою йшли?
- Йшли.
- Кожух знайшли?
- Знайшли.
- Я тобі кожух дав?
- Дав.
- Ти кожух взяв?
- Взяв.
- А де ж він?
- Та що?
- Та кожух!
- Який кожух?
- А ми з тобою йшли?
- Йшли.
- Кожух знайшли?
- Знайшли...

Прочитай цей жартівливий вірш і продовж за таким зразком.

- А ти мені друг?
-
- То віддай
- Я його не
- А я ж тобі кожух

Весело приспівуючи і пританцьовуючи, прочитай пісеньку. Скільки дружних сімейок трудилося у млині? Чи допомагало козенятко татусеві і матусі, граючи на скрипочці?

ДВА ПІВНИКИ

З народного

Два півники, два півники
горох молотили,
дві курочки-чубарочки
до млина носили.

Цап меле,
цап меле,
коза засипає,
а маленьке
козенятко
на скрипочці грає.
Танцюй, танцюй,
козунечко,
ніженьками
туп-туп,
татусенько
з матусею
принесуть нам
круп-круп.
А вовчок-сірячок
з лісу виглядає
та на біле козенятко
скоса поглядає.

КОТИК І ПІВНИК

Українська народна казка

Були собі котик і півник, та й побратались. От котикові треба іти по дрова, він і наказує півникові:

— Сядь же ти, півнику, на печі та їж калачі. А як прийде лисичка — то не озивайся!

Коли ж біжить лисичка:

— Півнику-братику, відчини!

А півник їй:

— То-ток, то-ток! Не велів коток!

А лисичка віконце видерла, борщик виїла і півника украла. Несе його, а півник кличе котика та співає:

— Мій котику, мій братику,
несе мене лиска за кленові ліси,
за крутії гори, за бистрії води —
порятуй мене!

От котик почув, прибїг, одняв півника, приніс додому та знову наказує, що як прийде лисичка — аби він не озивався. От ще раз біжить лисичка, стук-стук у віконце:

— Півнику-братику, відчини! Як не відчиниш — віконце видеру, борщик виїм і тебе візьму!

А півник їй:

— То-ток, то-ток! Не велів коток!

Тут лисичка знову віконце видерла, борщик виїла і забрала півника. Несе його, а півник співає:

— Мій котику, мій братику,
несе мене лиска за кленові ліси,
за крутії гори, за бистрії води —
порятуй мене!

Раз проспівав — не чує котик, удруге проспівав — котик прибїг, півника відняв, приніс додому і наказує йому:

— Тепер же я піду далеко-далеко. Гляди ж, як при-
йде лисичка — то не озивайся!

Коли ж знову іде лисичка та гукає:

— Півнику-братику, відчини! Як не відчиниш — ві-
конце видеру, борщик виїм і тебе візьму!

А півник їй знову:

— То-ток, то-ток! Не велів коток!

От знову лисичка віконце видерла, борщик виїла,
украла півника і понесла у свою хатку. Як не кликав ко-
тика півник — той був далеко і не почув.

Увечері приходить котик додому — нема півника.
Він зажурився, а далі зробив собі бандурку, узяв мішок
і молоток та пішов до лисиччиної хатки. Став під хат-
кою, грає та приспівує:

— А у лиски-лиски новий двір,
та чотири дочки на вибір,
п'ятий — синко ще й Пилипко:
вийди, Лисе, подивися,
чи хороше граю.

А лисичка саме пекла палянички. От старша дочка і каже: «Піду я, мамо, подивлюся, хто це так грає!» Дочка вийшла, а котик її — цок в лобок! — та в писану торбу. Далі й друга дочка захотіла подивитися, хто за вікном грає. Він і ту цок в лобок! — і вкинув у торбу. Далі третя дочка вийшла, а далі четверта...

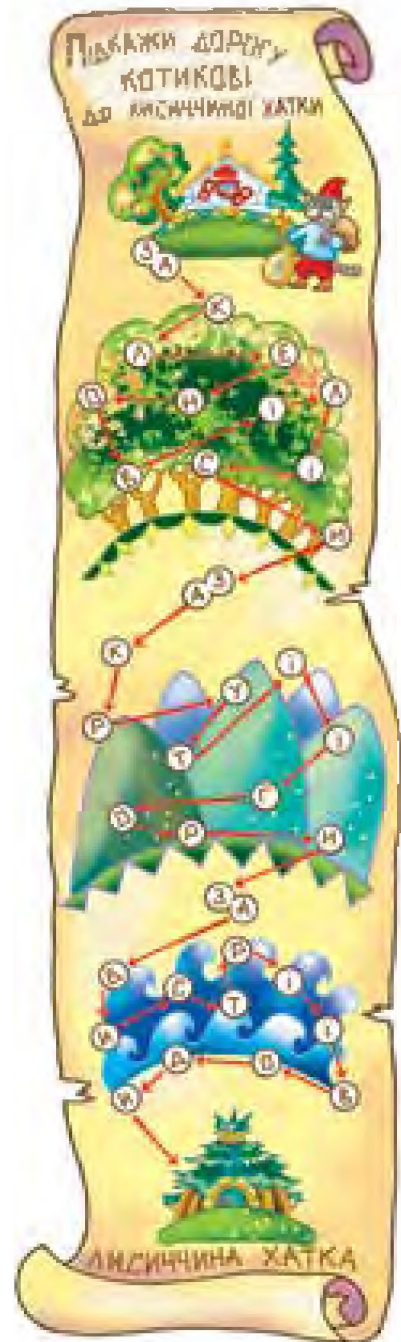
А Пилипко ждав-ждав та й каже: — Піду я, мамо, подивлюся, чого це вони так забарилися.

От котик і лиса вкинув до торби, а тоді пішов у хату, забрав півника та й повернувся додому. Так і досі живуть.

Прочитай казку, спробуй проспівати пісеньку Півника.

Хто з героїв казки тобі найбільше подобається? Кого можна назвати справжнім другом?

ПРИСЛІВ'Я

- ◆ Дружать, як собака з котом.
- ◆ Дружба та братство — найбільше багатство.
- ◆ Згода будує, а незгода — руйнує.
- ◆ Друг пізнається в біді.
- ◆ Друзів водою не розіллеш.

МИ ЧЕКАЄМО ВЕСНУ

СТРІТЕННЯ

Це свято зустрічі Зими і Літа. Кажуть, що у цей день — 15 лютого — Зима йде туди, де було Літо, а Літо — де була Зима.

Уявімо собі Зиму — стару бабусю, котра заледве дибає. У неї старий полатаний кожух, подерті чоботи. В руках вона несе глечик із льодом, а за плечима в Зими — порожня торба. За зимою іде Дід Мороз.

А Літо — гарна молодиця з віночком на голові, в руках вона несе пучок колосків. По дорозі вони стрічаються і розмовляють між собою.

Розіграйте у ролях та продовжте розмову Зими, Літа і Мороза.

ЗИМА: — Ох, і натомилася я! Усі поля снігом засипала ...

МОРОЗ: — Та і я, тітонько, не дрімав. Я річки кригою вкрив, на вікнах ...

ЛІТО: — От-от, ви так багато трудилися, пора вам відпочити. Ідіть та поспіть собі, нехай вам присняться ...

ЗИМА: — Е ні, я ще не хочу нікуди йти! Я ще не всю роботу зробила! Я снігом позасипаю ...

МОРОЗ: — А я ще діткам щічки пощипаю ...

ЛІТО: — Та годі вже вам по землі гуляти! Усі вже мене заждалися. Бо влітку діти люблять ...

ЗИМА: — А мене дітки теж люблять. Взимку вони ...

ЛІТО: — Тітонько Зимо, звичайно, всі вас люблять. Але погляньте на сонечко. Ви бачите його промінці? Вони стали ...

ЗИМА: — Ой, справді, пора тікати! Але ви мене, діточки, дочекайтеся! Наступного року я знову принесу вам ...

МОРОЗ: — До зустрічі! Я теж до вас повернусь і заморожу ...

ЛІТО: — Зустрічайте сонечко, тепло і Весну красну! Зустрічайте Літо — наймилішу і найласкавішу пору року!

Бо влітку діти, квіти і звірятка

Розглянь малюнок і пригадай минуле літо. Що тобі подобається влітку? Яка пора року є найкращою для тебе?

Опиши словами свою улюблену пору року.

ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ ЛЕСІ

У лютому, як перша весняна квіточка, народилася на світ маленька Лариса Косач, яка виросла і стала знаменитою письменницею Лесею Українкою. Вона завжди уміла бути сильною і про свою любов до життя писала у віршах, казках.

ЯК ДИТИНОЮ, БУВАЛО

Як дитиною, бувало,
упаду собі на лихо,
то хоч в серце біль доходив,
я собі вставала тихо.

«Що, болить?» — мене питали,
але я не признавалась:
я була малою горда,
щоб не плакати — я сміялась.

Леся Українка

А як ти поводишся, коли щось заболить? Чи подобається тобі горда маленька дівчинка?

Які слова промовляє твоя мама, коли у тебе щось болить? Якими словами можна загоїти біль?

ПРИСЛІВ'Я

Мамине слово для дитини — як сонечко для світу.

* * *

...Сніг з морозом поморозив
всі на полі квіти...
— Десь зима та не скінчиться! —
нарікають діти.
Ждіте, ждіте, любі діти!
Літо знов прилине,
прийде мила годинонька,
як зима та згине;
і завітне наше поле,
і зазеленіє, —
знов його весна прекрасна
квіточками вкриє.

Леся Українка

А ти чекаєш приходу весни? Розкажи про пори року. Чим кожна з них цікава для дітей? Яка найтепліша, а котра — найхолодніша?

НА ЗЕЛЕНОМУ ГОРБОЧКУ

На зеленому горбочку,
у вишневому садочку,
притулилася хатинка,
мов маленькая дитинка
стиха вийшла виглядати,
чи не вийде її мати.

І до білої хатинки,
немов мати до дитинки,
вийшло сонце, засвітило
і хатинку звеселило.

Леся Українка

Уяви собі веселу білу хатинку, яку словами змалювала Леся Українка. Що ти ще побачив/побачила біля хатинки? За хатинкою? У небі над нею? На зеленому горбочку?

Спробуй продовжити вірш своїми словами.

* * *

... Он ярочки зелененькі,
стежечки по них маленькі,
перевиті, мов стрічечки,
збігаються до річечки.
Річка плине, берег рвучи,
далі, далі попід кручі...

Леся Українка

Прочитай уважно вірш. Спробуй своїми словами переказати те, про що в ньому написано.

Поміркуй! Як ти розумієш слова «річка плине, берег рвучи...»?

Чим відрізняється віршована розповідь від звичайної оповіді?

Гóрдий — той, що не дозволяє іншим жаліти себе, хоче вирости сильним.

Ярóчки, ярі — вимиті дощами рівчаки, зарослі кущами і деревами.

Крúчі — стрімкі високі гори над рікою.

ЗАКЛИЧКИ

Коли наступала весна, діти починали закликати сонечко, весну, пташок. Вони робили це зі співами, хороводами, та ще й носили в руках печиво — «соловейчиків», «голубочків», «жайворонків». Своїми іграми та співами діти хотіли нагадати пташкам, що пора повертатися на рідну землю, бо всі уже заждалися весни.

ДО СОНЕЧКА

Вийди, вийди, сонечко,
на дідове полечко,
на бабині квіточки,
на маленькі діточки!
Там вони граються,
тебе дожидаються!

ДО ПТАШОК

Пташок викликаю
із теплого краю!
Летіть, соловейки,
на нашу земельку,
спішіть, ластівоньки,
пасти корівоньки!

Послухай весняні заклички.

Придумай власні заклички до пташок і сонечка. Пам'ятай, що все у природі прислухається до слів, які йдуть від щирого серця.

Які пташки прилітають з вирію першими? Яка пташка найкраще співає? Які пташки мостять свої гнізда біля людських жител? Яка пташина не має свого гнізда?

НАРОДНІ ПРИКМЕТИ

Як побачиш навесні журавлів, то скажи: «Веселики!» — і будеш весь рік веселитися.

Коли побачиш першу ластівку, умий личко в воді, щоб не мати веснянок. А веснянкуватим дітям треба гукнути до ластівки: «Ластівко, ластівко, на тобі веснянки — дай мені білянки!»

Якщо ластівка мостить гніздечко під дахом хати — це на щастя людям.

Лелеку завжди вважали Божим птахом: казали, що він приносить у хату дітей. Лелеки мостять свої гнізда біля добрих людей.

ПРИСЛІВ'Я

- ◆ У квітні ластівка день починає, а соловей кінчає.
- ◆ Коли квітень з водою, то травень з травою.

Придумай власну історію про лелеку чи ластівку.

**ПРИЛЕТІЛА
ЛАСТІВОЧКА**

БАРВІНОК

Недавно ще гула метелиця,
іще лежить в низинах сніг,
а вже барвінку листя стелиться
зеленим килимом до ніг.

Воно під снігом і під кригою
всю зиму зелень берегло
і перше стрінуло з відлигою
весняне сонце і тепло.

Наталя Забіла

Метéлиця — вітряна погода, коли сніг замітає землю.
Низина́ — долина.
Відлі́га — тепла погода, коли тане сніг.

ПРИСЛІВ'Я

У березні сім погод: сіє, віє, крутить, мутить,
рве, зверху ллє, знизу мете.

Розглянь малюнок. Склади у правильному порядку літери і прочитай слова. Спробуй намалювати сім погод березня.

СКОРОМОВКА

В нас надворі погода розмикропогодилася.

Придумай власні скоромовки за зразком.

Надворі весна роз... .

Надворі літо роз... .

ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ ТАРАСА

9 березня — незвичайний день: щороку в цю пору із далекої чужини влітають на Україну ластівки.

Саме цього дня колись народився маленький хлопчик Тарас Шевченко. Він виріс великим поетом і художником, прославив Україну на весь світ. Його вірші — теплі і променисті, як весняне сонце. І для України він — улюблений син.

* * *

Встала весна, чорну землю
сонну розбудила,
уквітчала її рястом,
барвінком укрила.
І на полі жайворонок,
соловейко в гаї
землю, убрану весною,
вранці зустрічають...

Тарас Шевченко

* * *

Весна, садочки зацвіли,
неначе полотном укриті,
розою Божою умиті
біліють. **Весело** землі!

* * *

Світає,
край неба палає,
соловейко в темнім гаї
сонце зустрічає.

Тихесенько вітер віє,
стеги, лани мріють,
між ярами над ставами
верби зеленіють.

Тарас Шевченко

Прочитай уважно вірші, вслухайся, як звучать виділені слова. Зверни увагу, яке світло йде від звука «с».

Придумай подібні слова, що несуть в собі світло і радість.

Встав пропущені звуки й утвори нові слова.

С — Н

С — М

С — Н

С — М

С — Н —

С — М —

С — Н —

С — М —

Послухай пісню на слова Т. Шевченка «Тече вода з-під явора».

Намалюй ілюстрацію до цієї пісні.

ПРО ЩО ВОНИ ГОМОНЯТЬ?

Хата Шевченків стояла на високому пагорбі, а вниз від неї збігала стежечка до води. Стежечка бігла через густий сад, і дорогою до ставка малий Тарас то зривав вишні, то шукав у траві сунички. А то задивлявся на якусь пташину, що виспівувала на гілці, і думав собі: «Про що вона щебече?»

Особливо навесні — коли прилітали соловейки та мостили гнізда в калині. Отоді був рай! Будили ті соловейки все село. І кожен так виводив свою пісню, так випитував іншого про щось, так у чомусь переконував, що Тарасикове серденько аж завмирало. Йому хотілося зрозуміти, про що переспівуються між собою соловейки.

А біля води хлюпотілися малі каченята. Такі жовтенькі, наче квіти кульбабки. Мати-качка безперестанку щось до них крякала, і Тарасикові наче вчувалися слова: «Не так! Пливи прямо! А тепер вправо!»

А малі каченята лопотіли жовтими лапками по воді, наздоганяли з усієї сили свою матінку і були щасливі, як усі на світі діти...

Марія Чумарна

Про кого розповідається в тексті?

Про що думав малий Тарас? Що йому хотілося зрозуміти?

Які почуття охоплювали хлопчика?

Пригадай, за допомогою яких звуків спілкуються між собою гуси, качки, кури та інші домашні тварини.

Придумай оповідання про своїх домашніх улюбленців.

ОБЛІТАВ ЖУРАВЕЛЬ

Облітав журавель
сто морів, сто земель,
облітав, обходив,
крила, ноги натрудив.
Ми спитали журавля:
— Де найкраща земля? —
Журавель відповідає:
— Краще рідної немає.

Платон Воронько

Чи знаєш ти, куди літає у вирій журавель? Чому він щороку покидає рідну землю? А чому повертається? Чи погоджуєшся з журавлем, що рідна земля — найкраща? Чим для тебе є рідна земля?

Склади усну розповідь, починаючи словами:

Моя рідна земля — це

Послухай прислів'я.

ЯК КВІТЕНЬ ДО БЕРЕЗНЯ В ГОСТІ ЇЗДИВ

Українська народна казка

Колись давно покликав Березень Квітня до себе в гості. Квітень поїхав возом, а Березень заходився та такого наробив, що мусив Квітень додому вернутися: сніг, мороз, завірюха, — не можна возом їхати!

Наступного разу запряг Квітень сани, а Березень сніги розтопив, річки розлилися, — мусив побратим знову додому вернутися.

Поскаржився Квітень Травню, що ніяк не може у Березня в гостях побувати.

— А ти візьми в дорогу воза, сани і човен, — то й доберешся.

Так і зробив Квітень. Поки сніжило — їхав саньми, далі — возом, а коли розлилися ріки — поскладав воза і сани на човен. Так і добрався.

Не сподівався Березень гостя, дуже здивувався, хто ж йому таку мудру пораду дав.

— Та брат Травень порадив! — відказав Квітень.

— Зажди ж ти, Маю, я ще тобі крильця обшмагаю! — сказав Березень.

З того часу у травні іноді березневі морози бувають, бо Березень ще й досі сердиться на Травня.

Чому Квітневі довелося їздити в гості до Березня то на санях, то на возі?

На якому виді транспорту ти порадиш Квітневі дістатися до Березня?

ЗАГАДКИ

- Прилетіли гості, сіли на помості,
без сокири, без лопати поробили собі хати.

(ихаґґґ)

- Які ноги заввишки, такий ніс завдовжки,
хату на хаті має, всім жабам рахунок знає.

(ажаґаґґ)

ВЕСНЯНКИ

Коли починає танути сніг, у повітрі вже відчувається запах весни.

Діти в Україні знали, що весна — як маленьке радісне дитятко. Вони вибігали в поле, у гай і закликали весну, співали їй пісні, водили хороводи. Ці весняні ігри називаються веснянками.

Переглянь картини І. Сколоздри.

БЛАГОСЛОВИ, МАТИ

Благослови, Мати,
весну закликати,
весну закликати –
зиму проводити!

Чи здогадався/здогадалася ти, кого діти називали Матір'ю?

Хто є матінкою для рослин, звірів, хто дає їм силу рости, коли настає весна?

ДІВЧАТОЧКА-ВОРОБ'ЯТА

Дівчаточка-вороб'ята,
радьмося!
Та виходім на травицю —
граймося!
Та виходім на травицю —
в добрий час.
Нема таких співаночок,
як у нас.

Проспівайте веснянку.

Послухай гаївку
«Подольночка».

СІЄ БАБА МАК

Пісенька-гра

Станьте в коло, «баба» посередині. «Баба» робить вигляд, що не знає, як сіяти мак, як його полоти, збирати. А всі діти, що стоять у колі, співають і своїми рухами показують «бабі», що треба робити.

«Дід» жартівливо демонструє всім, яка у нього баба нероботяща та непутяща. При цьому всі весело пританцьовують, кожен намагається якнайкраще «навчити бабу».

Сіє баба мак, та не знає, як,
а дід знав — не сказав,
а це буде так!

Поле баба мак, та не знає, як,
а дід знав — не сказав,
а це буде так!

Ой жне баба мак, та не знає, як,
а дід знав — не сказав,
а це буде так!

Віє баба мак, та не знає, як,
а дід знав — не сказав,
а це буде так!
Ой тре баба мак, та не знає, як,
а дід знав — не сказав,
а це буде так!

Можете продовжити гру, придумавши ще якісь дії та вибираючи з-поміж себе найкращих виконавців ролі «баби» чи «діда».

ОЙ ЧОГО ТИ, ЖАЙВОРОНКУ?

З народного

— Ой чого ти, жайворонку,
рано з вирію вилітав?
Ще по горах сніженьки лежать,
по долинах криженьки стоять.
— А я тії сніженьки
крильцями розмечу,
а я тії криженьки
ніжками потопчу!

Чи знаєш ти, що пташкам доводиться летіти з вирію по три-чотири тисячі кілометрів, долати моря, океани, високі гори?

Чи здогадаєшся ти, яка сила веде пташок додому?

ПРИЛЕТІЛИ ЖАЙВОРОНКИ

Оповідання

Коли у весняному небі з'являються перші жайвори, матері печуть маленьких жайворонків з пшеничного тіста.

Спекла мама пташку й Сергійкові. Посадив він її на відчинене вікно. Яскраво світить весняне сонечко, співає теплий вітер у зеленій вербі. Сидить жайвір,

дивиться чорним очком у небо. І здається Сергійкові: ворухить пташка крильцями, ось-ось злетить у небо.

Настала ніч. Заснув Сергійко. А жайвір усе дивиться й дивиться в небо. І приснилося Сергійкові, що холодно стало жайвору, і хлопчик узяв його до себе в постіль, щоб той зігрівся.

Ледве розплющив очі Сергійко уранці — зараз же глянув на підвіконня. Вікно відчинене, а жайворонка немає. Підбігає Сергійко до вікна, дивиться в голубе ранкове небо й гука:

— Мамо, жайворонок наш полетів у небо! Он він співає.

— А ти брав його до себе в постіль?

— Брав на одну хвилинку серед ночі. Йому було холодно. Я погрів його...

— А, то це він уранці полетів, — з усмішкою відповіла мама.

Василь Сухомлинський

Куди подівся жайворонок? Чи справді він полетів у небо? Які пташки повертаються із вирію першими?

ВЕСНЯНКА

А вже красне сонечко
припекло, припекло,
яснощире золото
розлило, розлило.

На вулиці струмені
воркотять, воркотять.
Журавлі **курликають**
та **летять**, та летять.

Засиніли проліски
у ліску, у ліску...
Швидко буде землянка
вся в вінку, вся в вінку.

Ой сонечко-батечку,
догоди, **догоди**,
а ти, земле-матінко,
уроди, **уроди**.

Олександр Олесь

Прочитай уважно вірш. Зверни увагу на виділені слова. На які питання вони відповідають?

Як автор вірша називає сонце, а як — землю? Чому? Яке золото розливає сонце?

Склади усно маленьке оповідання про весну, використовуючи виділені слова.

Придумай заклички до землі і сонечка.

НАДІЙШЛА ВЕСНА

Надійшла весна **прекрасна**,
многоцвітна, **тепла**, **ясна**,
наче дівчина в вінку.
Зацвіли луги, діброви,
повно гомону, розмови
і пісень в чагарнику.

Іван Франко

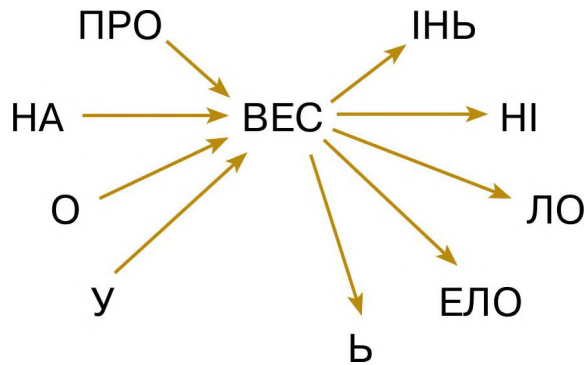

Намалюй портрет весни. Опиши її словесно, використовуючи виділені у вірші слова.

Придумай свою казочку або вірш про весну.

Склади слова з поданих нижче буквосполучень.

ПРОБУДЖЕННЯ ЗЕМЛІ

Коли тануть сніги, земля ще дримає. Вона дуже повільно пробуджується зі сну. Колись люди вважали, що до свята Благовіщення — 7 квітня — землю не можна турбувати. До цього часу ніхто не садив дерев, не орав землю. Земля, як і діти, не любить, коли їй не дають виспатися.

А після Благовіщення всі виходять у поле, як на свято. Пора дарувати земельці зерно, а восени вона поверне його великим і щедрим урожаєм.

Послухай українську народну байку «Як птахи гуртом орали».

Прочитай приказки і знайди серед них ті, котрі підходять до прослуханої історії.

ПРИКАЗКИ

- ◆ Поживився, як Сірко паскою.
- ◆ Така правда, як на вербі груша.
- ◆ Говорить прямо, а робить криво.
- ◆ Розбалакався, як свиня з гускою.
- ◆ Знайся віл з волон.

СВІТ ПОДАРУНКІВ

Навесні, як тільки пробудиться весна, люди садять молоді дерева. Це дуже приємна і потрібна справа. Адже деревце буде рости разом із тобою, завжди відчуватиме до тебе велику вдячність і подарує смачні плоди.

У світі все вміє робити подарунки: і квіти, що тішать нас своєю красою та приємними ароматами, і дерева, що обдаровують затишком, прохолодою і смачними плодами, і милі звірятка, котрі вміють бути справжніми друзями, і сонечко в небі, і водичка.

Тож і ти вчися робити світові подарунки: посади і вирости дерево, посій квіти, допоможи пташкам.

ЛИПКА

Я, маленька липка,
виросту велика,—
не ламай мене.

Я медовим цвітом
зацвіту над світом, —
бережи мене.

Тінь тобі я кину
у гарячу днину, —
ти шануй мене.

Від дощу сховаю
вранці серед маю, —
ти полий мене.

Будемо з тобою
ми рости обоє, —
ти люби мене.

Виростеш за роки,
підеш в світ широкий, —
не забудь мене.

Платон Воронько

Чи вмієш ти садити дерева? Розкажи, як це робиться.
Для чого липку треба поливати? Чому не можна ламати
дерева?

Як людина повинна проявляти свою любов до квітів,
дерев, тварин?

ЛАСТІВКА

— Ластівочко сизокрила,
звідкіля ти прилетіла?
— Прилетіла я порану
із-за моря-океану.
— Що ти діткам принесла?
— Сонця, ласки і тепла!

Анатолій Камінчук

БЕРЕЗА

Береза розвивається
у тихому гайку.
Зозуля озивається:
— Ку-ку, ку-ку, ку-ку!
А сонце усміхається
в зеленому вінку.
Он зайчик умивається
на теплому пеньку.

Анатолій Камінчук

Прочитай вірші і спробуй їх продовжити.

Що ще принесла ластівка з далекого вирію разом із
весною?

Уяви собі весняний ліс. Що робить у ньому ведмедик,
лисичка, вовчик, інші звірятка?

Чи знаєш ти, що ластівка першою вилітає з вирію, а зо-
зуля — останньою? Зозулю називають «ключницею»,
бо вона останньою прилітає — «замикає» ворота вирію,
і першою відлітає, аби їх «відчинити».

Ластівка дуже добра і дбайлива мати. Зозуля ж підкидає свої яйця у чужі гнізда. Але обох пташок дуже люблять в Україні.

ТИ, ЗОЗУЛЕНЬКО СИВА

Веснянка

Ти, зозуленько сива,
ти нас розвеселила,
як почала кувати —
повиходили з хати.
Ой вийшла сестра із братом,
ой вийшла мама з татом,
ой вийшли усі дівоньки —
виводять гаївоньки.

Гаївки, гагілки, ягілки, веснянки — весняні пісні з хороводами та іграми, які співали дівчата і хлопці, закликаючи весну, у час Великодня.

ВЕРБНА НЕДІЛЯ

Як тільки верба викине на світ срібlistі пухнасті «котики» — одразу в повітрі повіє весною.

Колись люди вважали, що вербова гілочка передає силу від землі. Якщо легенько вдарити по плечу вербовою гілочкою своїх друзів та близьких, приказуючи: «Не я б'ю — лоза б'є, віднині за тиждень буде Великдень!», — то цим жестом обов'язково додасте їм здоров'я.

А побивали вербовою гілочкою у Вербну неділю — за тиждень до Великодня.

ВЕРБОВІ СЕРЕЖКИ

Біля яру, біля стежки
одягла верба сирежки.
Головою хилитала,
потихесеньку питала:

— Де ота біленька хатка,
що гарнесенькі дівчатка?
Хай би вибігли до стежки.
Подарую їм сирежки.

Ліна Костенко

Виразно прочитай вірш, передаючи запитальну інтонацію.

Що ти знаєш про вербу? Чи траплялося тобі це дерево у казках? Чому його так люблять і шанують?

Чи можна ламати гілки дерев просто так — для забави? Чи дерево відчуває, коли його ображають?

Розкажи, як ти святкуєш Вербну неділю.

Намалюй вербу з «котиками», придумай власну казочку або вірш.

ЗАГАДКА

У воді купається, та не гуска,
зелені коси має, та не цибуля.

(Верба)

**СВІТ —
ВЕЛИКА ПИСАНКА**

ВЕЛИКДЕНЬ

Свято Великодня — найвеличніше в Україні. Це свято весняного сонця, радісних забав для малечі. Його ще називають Воскресінням — на честь воскреслого Ісуса Христа. В ці дні діти бавляться у весняні розваги, водять гаївочки, а хто умілий — напередодні Великодня, у четвер, розмальовує яєчка-писанки.

Бабусі та матусі в четвер і суботу печуть святкові пасочки, прикрашають їх веселими завиточками-безконечниками, соловейками та колосочками, аби життя наше було щасливим і багатим.

На Великдень треба вибачити одне одному всі образи, щиро поділитися своїми писанками і крашанками, аби доля теж завжди ділилася з нами радістю та добром.

Переглянь картини І. Сколоздри.

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Христос воскрес!
Радійте, діти,
біжіть у поле, у садок,
збирайте зіллячко і квіти,
кладіть на Божий Хрест вінок!
Нехай бринять і пахнуть квіти,
нехай почує Божий рай,
як на землі радіють діти
і звеселяють рідний край.

Леонід Глібов

Па́ска — святковий хліб, прикрашений візерунками з тіста.

Пи́санка — яйце, на якому воском і фарбами малюють різні узорі.

Кра́шанка — яйце, зафарбоване в певний колір.

Які улюблені страви вашої родини? Хто їх готує? Чи є страви, які у вашій родині готують тільки на свята?

РОЗМАЛЮЮ ПИСАНКУ

Розмалюю писанку, розмалюю,
гривастого коника намалюю.

Розмалюю писанку, розмалюю,
соловейка-любчика намалюю.

Розмалюю писанку, розмалюю,
різьблену сопілоньку намалюю.

А сопілка буде грати,
соловейко — щебетати,
а гривастий кониченько —
славно танцювати.

Дмитро Чередниченко

ГРА «ЗВІЮ ВІНЕЦЬ»

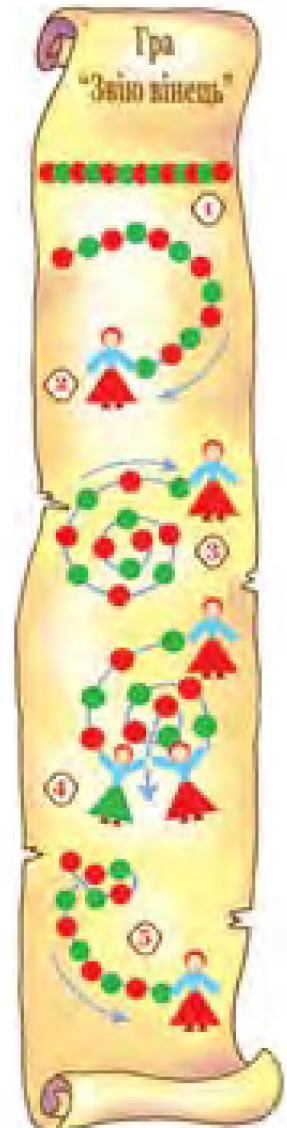
Щороку на землю приходять весна,
за нею — літо, осінь і зима. І знову весна.
Ніби в'ється безконечний віночок: то зеле-
ний, то барвистий, то золотий, то білий.

Ось такий барвистий «віночок» зви-
вають діти, вітаючи новий прихід весни.
Давайте пограємо в цю гру і ми.

Погляньте на малюнок. Візьміться за
ручки, перша дівчина у «ланцюжку» буде
його «звивати», закручувати у тугий клубо-
чок, а коли клубочок згорнеться, остання
дівчина поведе його в протилежний бік —
«розів'є». При цьому, звиваючи віночок,
діти співають:

— Звію, звію, звію вінець,
звію, звію, звію вінець!

А далі виводять:

— Розвію, розвію, розвію вінець,
розвію, розвію, розвію вінець!

Запам'ятай, як виглядає звитий і розвитий «віночок». Намалюй його. Такий завиточок називається безконечником: у житті все змінюється — після дня приходить ніч, а потім знову настає день. Після зими знову тішить весна, а смуток завжди поступається гарному настрою: і так без кінця!

А хто намалює безконечник на своїй писанці, вишиє на хустинці, спече на святковій пасочці — у того завжди буде гарний настрій і міцне здоров'я!

СОНЕЧКО

Котився клубочок
із золотих ниточок
через день голубий,
через день ясний.
Докотився до лісу —
обірвалась ниточка...
Упав клубочок
у квітку чорнобривець
і заснув.

Леся Силенко

Чи впізнав ти золотий клубочок? На що ще схоже сонечко? Спробуй його порівняти.

Сонечко — як.....

Сонечко дає людям.....

Сонечко дає траві, землі, деревам.....

Я дарую сонечку.....

ЗАГАДКА

По небу ходить, золотих діток водить.

(Іпніоди і етносі)

ЦІКАВИЙ КЛУБОЧОК

Бабуся плела шкарпетки. Біля її ніг лежав Клубочок тонкої вовни. Бабуся грілася на сонечку, й Клубочок грівся. І захотілося йому дізнатися, звідки сходить сонечко й куди воно заходить.

Покотився він, побіг. Біжить день, біжить другий, третій, десятий...

Тисячу днів біжить, через ріки й моря перепливає. І прибігає до Сонечка. Питається Клубочок:

— Сонечку, Сонечку, скажи, звідки ти сходиш і куди заходиш?

Здивувалося Сонечко:

— А як ти знайдеш дорогу додому?

— За ниточкою, — каже допитливий Клубочок.

— Ну, тоді знай, що Сонечко сходить там, де закінчується бабусин сон. А заходить туди, де бабусин сон починається.

Побіг Клубочок додому й про все розповів бабусі.

Василь Сухомлинський

Чи зрозумів ти, де сходить і заходить сонечко? Що за чарівний клубочок був у бабусі?

Прочитай акровірш і встав пропущені слова.

АКРОВІРШ

Світить нам щодня і

Он воно проміння сіє!

Нам усім воно

Цілий світ йому є рідний!

Еге ж, це наше

ГУСИ

— Гуси, гуси, де ви були?

— В синім небі між хмар пливли.

— Де ж те небо?

— Впало у воду.

— А де вода?

— Коло броду.
— А де той брід?
— Там, де й ліс.
— А де той ліс?
— А там, де й зріс.

Володимир Підпалий

Прочитай вірш і спробуй його продовжити.

ЗАГАДКИ

- Мене просять і чекають,
а як покажусь — утікають.
(*поц'*)
- Сивий віл випив води повен діл.
(*нашл'*)

СКОРОМОВКА

Бабин біб зацвів у дощ,
буде бабі біб у борщ.

А Я У ГАЙ ХОДИЛА

А я у гай ходила
по квітку ось яку!
А там дерева — люлі,
і все отак зозулі:
Ку-ку!

Я зайчика зустріла,
дрімав він на горбку.
Була б його спіймала —
зозуля ізлякала:
Ку-ку!

Павло Тичина

Що таке гай? А ліс? А діброва?

Чи ходив ти у гай навесні? Які пташки там співають?

Які дерева вже зеленіють, а які ще ні?

Які квіти зацвітають першими?

Кого чи що тобі вдалося зустріти?

ШУМ

Починає рости трава,

разом з нею і шум росте.

У зелених штанах, у зеленій сорочці,

у синьому брилі

він схожий на хлопчика-пустуна.

А вберуться дерева у листя, —

із трави перебирається шум на дерева

і шумить, шумить, верховіття гойдає,

гніздечка із пташенятами колисає.

Скоро чи не скоро повилітають пташенята,

спорожніють гнізда, —

отоді й зажуриться шум.

Бо це ж треба шубу одягати,

шубу із вицвілого листя.

Бо це ж треба встигнути

перед сном зимовим нашумітися.

Микола Воробйов

ЗАГАДКА

У вінку зеленолистім,

у червоному намисті

задивляється у воду

на свою хорошу вроду.

(Калина)

ЗАГАДКА-НЕДОМОВКА

Чистенькі віконця
сміються до сонця,
діточки довкола —
наша люба...

Марійка Підгірянка

НАЙВЕСЕЛІШИЙ МІСЯЦЬ

Найвеселіший місяць — травень. Прислухайтесь до пташиного хору в лісах, парках, садках. На різні голоси славлять весну дрозди, коноплянки, вівчарики, щиглики та інше голосисте царство. А он здалеку озвалася іволга. Десь гучно закувала зозуля.

Та найгучніший голос у соловейка. Серед свіжого листя кущів затаївся цей невтомний співак, і чути його чистий голос далеко-далеко...

Навіть он в озері завзято змагаються в своїх співах жаби. Буйно піднімаються хліба, трави, а над ними, мов чорні стріли, шугають ластівки. Здається, вони ніколи й не відпочивають.

А ось край дороги сховалася в траві кульбабка. Голівка її в біленькій прозорій шапочці. Зірвеш обережно цю шапочку, подмеш на неї — і поніс вітерець малесенькі пухнасті парашутики. А під кожним парашутиком насіннячко висить. Там, де сяде парашутик, — нова кульбабка виросте.

Насувається здалеку темна хмара. Загуркотів перший весняний, травневий грім. Мабуть, дощ буде! Треба кудись ховатись!

Олександр Копиленко

Прочитай уважно текст. Про яких пташок розповідає автор? Яких пташок тобі доводилося бачити?

Намалюй квіточки, які згадуються у тексті. Які ще квіти зацвітають навесні?

Розпізнай на малюнку птахів і весняні квіти.

ХТО СВІЧКИ ЗАСВІТИВ?

Пішла Маринка з мамою до лісу. Був травень, усе зеленіло. Глянула дівчинка на зелені крона каштанів. Радісно загорілися її оченята.

— Дивіться, мамо, на каштанах свічки горять. Хто це їх засвітив?

— Прийдемо вранці, подивимось, — усміхнулась мама.

Рано-вранці по холодній росі прийшли вони до лісу. Дивиться Маринка на зелені каштани. Бачить — білочка стрибає. Ой, та це ж вона свічки засвітила. Хто їй вогнику дав? Певно, сонечко. Зійшло, дало білочці гарячу іскорку, вона й засвітила свічки на каштанах.

Василь Сухомлинський

Хто насправді засвітив свічки на каштанах?

Які ще квітучі дерева ти знаєш?

Які плоди дає цвіт каштанів, яблунь, вишень та черешень?

Послухай вірш-загадку Л. Глібова «Котилася тарілочка».

КОЛЬОРОВИЙ ВІРШИК

Кульбабка тиха при стежині
жовтіється сама собі.

А у волошки очі **сині**,
а в неба очі **голубі**.

Зелені клени стали колом
побіля нашого двора.

А ген за тихим **жовтим** полем
червоне сонце догора.

Євгенія Горева

Яких кольорів найбільше у природі навесні? влітку? восени? взимку? Якою буває вода у річці: вранці, вдень, вночі?

Які кольори тобі подобаються найбільше? Які не подобаються? Які кольори є веселими, а які — сумними?

**ЩО НАЙКРАЩЕ
НА ЗЕМЛІ**

МАТІНКА-ЗЕМЛЯ

У травні, коли зацвітають дерева і вся земля вкривається цвітом, готуючись народжувати різні плоди, — зернятка, овочі, фрукти — в Україні віддавна святкували Мамине свято. Колись це було свято Лелі: 5 травня обирали для її ролі дівчину, квітчали зеленим листям, віночком і водили перед нею хороводи.

Тепер ми знову відзначаємо День матері: Матері-України, і, звичайно, тієї матінки, яка нас народила.

ПРОБУДЖЕННЯ

Снилось мені ясне сонечко,
що в хаті світило, —
а то лиш так моя мама
дивилася мило.
Приснивсь мені легкий вітрик,
що пестив колосся, —
а то мені моя мама
гладила волосся.
Снилась мені ягідочка,
як мед, солоденька, —
а то мене цілувала
мама дорогенька.
Снилось мені, що на крилах
я вгору несуся, —
а то мене із постелі
піднесла матуся.

Марійка Підгірянка

Лагідно, з почуттям прочитай цього вірша. Чи хотілось би тобі подарувати його на свято своїй мамі?

А може, ти придумаєш власний вірш?

ЯКЕ ЩАСТЯ?

Мама запитала мене:

— Яке щастя?

Я сказала:

— Щастя — це коли ніхто з дітей не плаче.

І ще тоді щастя, коли маленьких співо-
чих пташок ніхто в клітку не саджає. Бо
в клітці не може бути щастя.

І щоб мама ніколи не плака-
ла й не журилася, — то щастя.
Бо коли мама журиться, то й
у мене сльози тоді на очах.

Василь Сухомлинський

Чи погоджуєшся ти з дівчинкою?
Коли ти буваєш щасливим/щас-
ливою?

Як ти уявляєш собі щастя?
Спробуй його намалювати.

ЯКА СТЕЖКА НАЙКРАЩА?

Засперечалися якось діти, яка стежка найкраща.

— До крамнички, бо там є цукерки.

— Ні, до школи, бо там є дітки.

— Ні, до річки, бо там можна скупатися.

— Ні, в садок, бо там є груші, яблука.

— Ні-і, в поле, бо там просторо...

Аж тут приспіла мама. Діти й питають, яка стежка
найкраща.

— Додому, дітки, до рідної хати.

Дмитро Чередниченко

А яка стежинка найкраща для тебе? Розкажи, де тобі
подобається гратися, котре місце в цьому світі для
тебе особливо рідне.

Намалюй свою стежину словами й олівцями.

Яке з даних слів ти обереш, щоби розповісти про свої мандрівки?

СТЕЖКА, СТЕЖЕЧКА, СТЕЖИНА, СТЕЖИНКА
ДОРОГА, ДОРІЖКА, ДОРІЖЕНЬКА, ШЛЯХ

Чи є різниця між стежкою і дорогою? В чому вона?

ДЕ НАЙКРАЩЕ МІСЦЕ НА ЗЕМЛІ

Де зелені хмари яворів
заступили неба синій став,
на стежині сонце я зустрів,
привітав його і запитав:

— Всі народи бачиш ти з висот,
всі долини і гірські шпилі.
Де ж найбільший на землі народ?
Де ж найкраще місце на землі?

Сонце усміхнулося здаля:
— Правда, все я бачу з висоти.
Всі народи рівні. А земля
там найкраща, де вродився ти!

Дмитро Павличко

Прислухайся уважно: а як ще говорить з тобою Україна?
Чи говорить вона голосом соловейка? А голосом твоєї
мами? тата? голосами твоїх друзів?

ПРО МОВУ

Українська мова —
давня й молода.
Світить рідне слово,
як жива вода.

Звідки воно взялось, —
діло не просте...
В душу засівалось,
із душі росте.

Богдан Чепурко

Поглянь на малюнок. Це — дерево мови. А під ним роз-
сипані слова: *мама, небо, жуйка, камінь, сонце, зошит,*
вода, автобус, тато, телевізор, земля, олівець, любов,
усмішка, добро.

Які з цих слів, на твою думку, живуть довго, як корінчик
дерева мови? Котрі можуть осипатися, як листочки?
«Розклади» слова за важливістю на дереві мови і в його
корінні: які будуть першими, а які — останніми?

Прочитай вірш. Встав у ньому пропущені слова.

ЧАРІВНИЦЯ-МОВА

Живе на світі чарівниця,
що знає всі земні дива
і всі великі таємниці
вона заховує в
Яке ж найбільше між словами?
Звичайно, дітки: слово
Хто ж ця щаслива чарівниця,
що знає світу таємниці
і відкриває нам у слові
всі барви світу кольорові?
Це наша ... !

Марія Чумарна

Українська мова незвичайна: кожному слову вона дає різні барви, як сонечко. Розглянь малюнок. Що росте на лісовій галявині — дубочок, дубок, дуб чи дубище? А хто колише гілки берези — вітерець, вітрик, вірюган чи вітрище?

ПІСНЯ

Пісня народжується у серденьку. Ніби небесний соловейко затріпоче крильцями — і чи то сумно, чи весело злітає у небо. А його крила — наш голос і слово.

Де лунають гарні пісні, там живуть добрі люди, лихі не вміють співати. А наша Україна — співучий край.

Коли засинає сонечко, земля-матінка співає йому колискову. Ця пісня така тиха і лагідна, що від неї схиляються голівки у квітів, пташок. Навіть хмаринки завмирають у небі і слухають колисанку.

А дітям колискових пісень співають їхні дорогі матусі і бабусі. Ці пісні дуже подобаються Сонкові і Дрімоті: вони прилітають, як білі метелики, сідають під вікнами і починають тихенько муркотати, мов котики.

І діти засинають. І сняться їм красиві та щасливі сни.

Прочитай текст і пригадай, які колискові пісні ти знаєш.

ЗАГАДКА

Що солодше від меду?
(НОС)

СОЛОВЕЙ І ЖУК

У садку співав Соловей. Його пісня була дуже гарна. Він знав, що її люблять люди. Тому й дивився з погордою на квітучий сад, на синє небо й на маленьку дівчинку, що сиділа в саду і слухала його пісню.

А коло Соловейка літав великий рогатий Жук. Він літав і гудів.

Соловей припинив свою пісню і каже:

— Перестань гудіти. Ти не даєш мені співати. Твоє гудіння нікому не потрібне. Та й краще, аби тебе, Жуче, зовсім не було.

Жук гідно відповів:

— Ні, Солов'ю, без мене, Жука, неможливий світ, як і без тебе, Солов'я.

— Ну й мудрець, — всміхнувся Соловей. — А давай запитаємо дівчинку, вона скаже, хто потрібен людям, а хто — ні...

Василь Сухомлинський

Продовж казочку. Що, на твою думку, відповіла дівчинка Солов'ю?

Чи можна цю казку назвати байкою? Чому?

**ДЕ КАЗКА —
ТАМ ПІДКАЗКА**

ВОВК І СЕМЕРО КОЗЕНЯТ

Українська народна казка

У лісовій хатинці жила собі коза з козенятами. Коли матінка йшла в ліс, вона наказувала своїм дітям:

— Діточки мої! Зачиняйте двері і нікому не відчиняйте, бо у лісі ходить вовк!

Діточки послухались. Коли прийшла матінка з лісу, постукала в двері, а козенятка питають:

— Хто там?

— Козеняточка-маляточка, відчиняйтеся, то ваша матінка прийшла, вам молочка принесла!

Козеняточка відчинили двері, матінка принесла їм молочка, погодувала діток і знову пішла в ліс.

А вовк підслухав, як коза з дітками розмовляє, підгледів, коли вона пішла в ліс. Прийшов до хатки, постукав у двері. Козенята в один голос:

— Хто там?

— Це ваша матінка прийшла, вам молочка принесла, — загудів вовк.

— Ні, це не нашої матінки голосок! Іди собі, вовче, в ліс!..

Прочитайте уривок з казки. Розіграйте її в ролях. Постарайтеся інтонаціями передати голос кози, козеняток і вовка.

Якими звуками у природі спілкуються вовк і коза?

Придумай кінцівку казки.

ПРИСЛІВ'Я

Хоч голос перекуй, та вовчу натуру не зміниш.

ЗАГАДКА

Хто говорить усіма мовами?
(внґуґ)

Всі свої почуття людина передає у слові: і силу, і любов, і доброту. Тому й існують слова теплі і радісні, гострі та дошкульні. Недаремно кажуть, що словом можна гоїти рани, а можна і глибоко вражати.

Пам'ятай про силу слова — нехай воно завжди творить добро у світі!

НАСМІШКУВАТЕ СЛОВО

Народна притча

Якось давно у лісі побачив чоловік величного оленя. Довго стояв і милувався його красою. Врешті олень помітив чоловіка. Він давно хотів у когось розпитати

про свою вроду. Підійшов до чоловіка, став перед ним у всій своїй гордій красі і спитав:

— Чи гарний я?

— Якби лиш не був куцим! — відказав чоловік.

Олень затремтів з досади і сказав чоловікові, схиливши голову:

— Зроби мені сокирою рану між рогами!

Чоловік вагався, та врешті ударив сокирою по голові оленя. З рани бризнула кров.

— За рік прийди на те саме місце, щось тобі цікаве скажу і покажу, — сказав олень і побіг у гущавину.

За рік прийшов чоловік на те місце, чекає оленя. Той підійшов, нахилив голову і питає:

— Подивися, чи рана від твоєї сокири загоїлася.

— Так, тільки рубчик залишився.

— Бачиш, — зітхнув олень, — рана від сокири за рік заросла, а рана від твого насмішкуватого слова і досі болить.

Якими словами чоловік «ранив» оленя? Чому рани від слова стають образами і довго не забуваються?

Пригадай, що таке притча.

ПРИСЛІВ'Я

Слово гостріше від меча.

ПРО ГОРДУ КАЧКУ

Народна байка

Одна качка плавала по воді. Аж надбіг лис.

— Добрий день, качечко!

— Здорові були, добродію! Що доброго скажете?

— Та не маю коли, бо біжу з села, — каже лис. —

Чи то ви є та качка, про котру люди кажуть, що нема кращої на ціле село?

Качка аж нестямилася від радощів.

— Так, може, і я.

— То ходіть швидше зі мною до села! Бо вже господня аж гине вас побачити! Ви не знаєте, які ви у селі славні, навіть у місті про вас знають!

Горда качка, не довго думаючи, вискочила на берег. А хитрий лис тільки хап її! І з'їв.

Отак, кажуть, гордість не одному шию скрутила.

Чому у байці качку називають гордою? Що таке гордість? А пиха? зарозумілість?

Якими словами лис обдурив качку? Чи правдиві були ті слова? Чому качка повірила лисові?

КІТ І МИША

Байка

Одного разу зловив старий кіт Мурлика для свого маленького синка Мручка живу мишу.

— Тримай добре, щоб не втекла! — сказав і пішов до своєї роботи.

Котик тримав мишу сильно і придивлявся до неї уважно. Миша була вся сіра, лиш хвостик мала чорнявий, і він був весь обмашений салом, бо якраз вертала з комори. Це була стара і досвідчена миша. Вона зараз пізнала, що її тримає молодий котик. Тому примружила свої хитрі очі і сказала тихесенько:

— Котику-братику!

— Говори голосніше, бо я не чую! — сказав Мручок грубим голосом, удаючи басок.

Він хотів, щоби всі вважали його старим, і думав, що як буде удавати грубий голос, будуть його всі поважати.

— Коли не можу, — шепотіла миша, — бо ти мене, пане Мручок, так страшно тиснеш. Ти такий дужий!

— Еге, правда, що я маю сильну руку, — сказав малий хвалько і підніс трохи лапу, якою притискав мишу.

— Я ще ніколи не бачила такого страшного і сильного кота, — почала підлещуватись миша. — А які ти маєш страшні очі! Ой! — вона зажмурилась, а тим часом з усіх сил намагалася видобутися з кігтів кота.

— Любиш ти молоко? — спитала раптом.

— Молоко як молоко, а сметану дуже люблю!

— Ага, ага, сметану! Я знаю таке мудре латинське слово, що як його сказати, двері комори відчиняться самі. Можеш тоді їсти молоко, і сметану, і ковбасу — все, що хочеш!

— Ну, скажи це слово!

— Пустити, то скажу!

Мручок пустив.

— Фік-мік! — гукнула миша, і тільки її кіт і бачив.

Іван Крип'якевич

Як би ти назвав/назвала мишу? А кота?

Розкажи, чи траплялося тобі бачити подібне між людьми.

КАЗКА ПРО СВІТЛО

Дід і баба зробили собі хату, та не прорубали жодного вікна. Невесела хата. Що робити? Порадилися і пішли діставати світло.

Взяли мішок, поставили на сонці. А тоді набрали в нього світла і понесли до хати. Приносять — нема нічого.

Здогадалась баба: світло витікає! Треба швиденько бігти. Зіткнулась баба з дідом у дверях — давай сваритись...

І сварились би досі, якби не мандрівний чернець, котрий дав їм мудру пораду.

Узяв дід сокиру та й почав рубати стіну: світло веселе, світло життя, світло повсюдне, відвідай і освіти мій дім! Тут відкрилась стіна, і наповнився дім солодким світлом.

З того часу люди роблять в своїх оселях вікна.

Григорій Сковорода

Поміркуй, чому світло таке важливе для усього живого. Яких людей називають світлими?

БУЗИНОВИЙ ЦАР

У садочку-зеленочку
ходить вишня у віночку.
Хтось їй грає на дуду,
подивлюся я піду.

Баба каже: — Не ходи!
Темні поночі сади.
Там, де вітер шарудить,
бузиновий цар сидить.

Брови в нього волохаті,
сиві косми пелехаті.
Очі різні, брови грізні,
кігті в нього, як залізні,

руки в нього хапуни —
так і схопить з бузини!
Я кажу їй: — Бабо, ні!
Очі в нього не страшні.

На пеньочку, як на троні,
він сидить собі в короні.
Грає в дудку-джоломію,
я заграв би, та не вмію.

А навколо ходять в танці
квіти — всі його підданці.

Є оркестри духові,
равлик-павлик у траві.
Є у нього для настрашки
славне воїнство — мурашки.

Три царівни бузинові
мають кожна по обнови —
невсипущі павуки
тчуть серпанки і шовки.

На царевій опанчі
зорі світяться вночі.
Він сидить у бузині,
усміхається мені!

Ліна Костенко

Опанча́ — святковий одяг.

Яким уявляє бузинового царя бабуся? Яким дитина?
А яким бачиш його ти?

Перекажи вірш як казочку своїми словами.

ОБРАЖЕНА ЧЕРЕПАХА

Народна байка

В озері жила черепаха. Літо було жарким — і до осені озеро стало таким мілким, що черепаха могла тільки лапки замочити.

Лелеки, що зібралися відлітати у вирій, вирішили допомогти бідоласі. Вони взяли палицю в свої дзьоби і запропонували черепасі міцно вхопитися за неї зубами — то вони й перенесуть її у великий став.

Вхопилась черепаха, летить.

А хлопчаки знизу побачили те диво і загукали:

— Дивіться, он бузьки мішок несуть!

— Я не мішок! — гукнула черепаха...

Що сталося з черепахою? Чи долетіла вона до ставу?
Чому треба подумати, перш ніж щось казати?

СКОРОМОВКА

Страшило-ворушило —
хвостик, як шило, —
само себе насмішило.

**ВЖЕ ЛІТЕЧКО
ПРИХОДИТЬ**

ЛІТНІЙ ДЕНЬ

Блакитне небо дихало на землю теплом. Половіли жита й вилискувались на сонці. Червоніло ціле море колосків пшениці.

Долиною вилася річечка, наче хто кинув нову синю стрічку на зелену траву. А за річкою, попід кучерявим зеленим лісом, вся земля вкрита розкішними килимами ярини.

Гарячою зеленою барвою горить на сонці ячмінь, широко стелиться килим ясно-зеленого вівса, далі темніє просо. Межи зеленими килимами біліє гречка, наче хто розіслав великі шматки полотна білити на сонці. І над усім тим розкинулось погідне блакитне небо, лунає в повітрі весела пісня жайворонка.

Михайло Коцюбинський

Розглянь малюнок. Прочитай уважно опис літнього дня.

Які рослини тобі відомі, а які — ні?

Зверни увагу, якими словами-барвами змальовує їх письменник. Спробуй доповнити цей опис, склавши словосполучення.

Небо блакитне, погідне і

Ліс зелений, кучерявий і

Пісня жайворонка весела і

ТРИ МЕТЕЛИКИ

Були собі три метелики: один білий, другий червоний, а третій жовтий. Вони весело літали весь день у великому саду, у сонячному світлі, перелітали з квітки на квітку, куштували медок і летіли далі.

Час минав дуже швидко. Вони так загралися, що й не зогляділися, як сонечко сховалося за хмари, і пустився дощ.

Змокли метелики. Полетіли до своєї хатки, аж біда: двері замкнені, а ключа ніде не можна знайти.

За той час, що стояли перед дверима та не знали, що робити, змокли страшенно. Насилу вже крильцями ворушили. Ледве долетіли до тюльпана, червоного з жовтими крапочками.

— Любий тюльпанчику, просимо тебе, відчини свій келих та сховай нас від дощу!

Тюльпан подивився на них і промовив:

— Жовтого і червоного прийму, а білий нехай зостається надворі.

Але обидва метелики, жовтий і червоний, промовили:

— Коли ти не хочеш захистити нашого братика, білого метелика, то і ми краще на дощі будемо мокнути.

Засмучені метелики полетіли до білої лілеї. Попросили і її, щоб сховала їх від дощу, але вона погоджувалася прийняти тільки білого. Тоді й він промовив:

— Сам не хочу ховатися в тебе! Або вже разом зі своїми братами десь знайдемо захист, або вже вкупі бідувати будемо.

Почуло це з-за хмар сонечко, і схотілося йому побачити тих приятелів, що так один за одного обстоювали. Продерлося крізь хмари й кинуло на метеликів своє проміння. Зараз крильця їм висохли, самі вони зігрілися і знову літали, танцювали і раділи, як давніш, аж до самого вечора. А як сонечко зайшло за гору, то метелики полетіли додому спати.

Леся Українка

Чи правильно зробили метелики, що не покинули у біді свого братика?

Розіграйте казочку в ролях. Намалюйте метеликів олівцями, опишіть словами.

ДИВОСВІТ

Дивосвіт, дивосвіт...
Хто придумав оцей світ?
Землю красну отаку
у зеленому вінку?
Всі ці квіти, і ліси,
і пташині голоси?
Ліс, і річка, і поля —
це ж усе моя земля!

Любов Забашта

ДЖМІЛЬ

Після дощик у наймиліше Петрусеві в садку. Тихо так, навіть срібні намистини спадають з дерева у траву безгучно. Усе живе поховалося, ніде ні комашинки.

А чого ж не ховатися, якщо для комашинки одна крапля дощу — все одно, що Петрусеві ціле відро води на голову. От і втікають вони: хто під листочок, хто під травинку, хто під кору... і пересиджують там. Ще й після дощу ждуть, коли роса спаде. То для Петруся роса як намисто, а для комах — цілі озера.

Та ось нарешті починає садок прокидатися. Найпершим обізвався джміль. Ще б пак — він же найбільший. І жало має. Того такий сміливий. Однак літає, літає, а на квітку сідати боїться. Щоб лапки не замочити. Хитрун.

Врешті не витримує і моститься на жовту квіточку. Кортить же солодкої роси напитися.

А коли він сідає на квітку, то вже й не гуде. Бо крильцями не махає. І тоді сміливішають інші комахи — он і мураха вигулькнула на світ, а он і крапчасте сонечко загойдалося на травині, і ще якась кузька.

Гарно так, весело, навіть діда джмеля не страшно.

Василь Шкляр

Чи доводилося тобі спостерігати за польотом джмелів? На що схоже гудіння джмеля? Опиши його словами.

Спробуй придумати маленьку казочку про джмеля, бджілку та муху. Чим вони між собою схожі? Чим відмінні?

РАВЛИК

— О, тату, равлик! — вигукнула Тетянка. — Та який великий!

Дівчинка присіла над ним і за-співала:

— Равлику-Павлику, де ти був? Хм... Не відповідає, сховався в свою хатинку...

— Бо ти ж його злякала, — зауважив тато.

Тетянка посиділа тихенько і, коли равлик виставив ріжки знову, ще раз запитала:

— Равлику-Павлику, куди йдеш?

Равлик заворушився і поповз через стежину.

— Тепер зрозуміло, куди він прямує, — сказав тато. — Недавно ж дощ пройшов. Та захопив тільки ту частину гаю, що через стежку навпроти. А равлик, мабуть, захотів пити.

— Це ж поки він туди добереться!..

І Тетянка взяла равлика й перенесла його через стежину.

Він завмер на якусь хвилину, а потім розвернувся і поповз назад. І якраз туди, звідкіля взяла його Тетянка.

— Бач, упертюх який! Не любить, щоб допомагали, — насупила брови дівчинка.

— Може, й важко йому, але ж кожному хочеться самому здолати свою дорогу, — мовив тато.

І вони пішли своєю стежкою, а равлик — своєю.

Василь Чухліб

Чи правильно вчинила дівчинка, перешкодивши равликові іти своєю дорогою? Чи завжди наша допомога приносить користь? Чи подобається тобі самотійно вирішувати свої справи?

РАНОК

Світлий ранок в темний ліс
на сніданок роси ніс.
По бадиллі, по корчах
у барилі на плечах.
Клен у ранку роси пив,
вишиванку покropив.

Тамара Коломієць

Що приніс ранок у ліс?
У чому він ніс росу? Кого пригощав?

ЛІТО

Літечко-літо
у школу прийшло,
літо канікули
нам принесло.
А ми тебе, літечко,
радо вітаємо,
ми тобі вірші й казки
прочитаємо!

Марія Чумарна

Чи радієш ти приходу літа?
Розкажи про свої плани на літні канікули.

ПЕРЕПЛУТАНКА

Дивом дивна дивина! —
виріс ріг у кабана,
свиня вбралася у пір'я,
пси порили все подвір'я,
кози в ірій полетіли,
галченята стали білі,
а цаписько в курнику
заспівав «Кукуріку!»
Горобці пурх-пурх під квочку,
щоб сховатись в холодочку,
а ягнята, як коти,
геть обсіли всі плоти.
Віл на яворі пасеться,
кіт у кошику несеться,
ще й індики на воді
плавають, як лебеді.
А тепер скажіть мені,
що тут правда, а що — ні?

Анатолій Григорук

Що автор переплутав у цьому вірші? Розкажи, чим насправді зайняті звірята у дворі.

ЩАСЛИВОГО І ВЕСЕЛОГО ЛІТА!

Ось і закінчилася наша мандрівка сторінками твоєї першої читанки. Тобі вдалося багато чого дізнатися і навчитися. Спробуй за літні канікули створити свою маленьку книжечку, в якій будуть оповідання, казки, вірші, акровірші, віршовані забавлянки.

ЗМІСТ

Я І СВІТ	3
ЧАРІВНИЦЯ-ОСІНЬ	7
Як швидко літо проминуло! <i>Олена Пчілка</i>	8
Осінь. <i>Яків Щоголів</i>	9
Яблуко в осінньому саду. <i>Василь Сухомлинський</i>	10
Осінь. <i>Дмитро Павличко</i>	11
Їжачок-хитрячок. <i>Платон Воронько</i>	13
Надходить осінь. <i>Олександр Копиленко</i>	13
Чи чули ви байку? <i>Марія Чумарна</i>	15
Нерозумна ворона. <i>Українська народна байка</i>	16
Осінній сад. <i>Марія Чумарна</i>	18
Як берізка листя роздарувала. <i>Ірина Прокопенко</i>	21
Осінній вітер. <i>Катерина Перелісна</i>	23
Я І МОЯ СІМ'Я	25
Сім. <i>Варвара Гринько</i>	26
У нашого Омелечка. <i>Дитяча пісенька</i>	27
У цьому раї на землі... <i>Тарас Шевченко</i>	28
Моїй мамі. <i>Марія Познанська</i>	28
Вишиванка. <i>Вадим Крищенко</i>	29
Вчить мене мій тато. <i>Марія Чумарна</i>	30
Батьківські поради. <i>З народної мудрості</i>	31
Мій дідусь. <i>Марійка Підгірянка</i>	32
Сад. <i>Народна притча</i>	32
Ледача подушка. <i>Василь Сухомлинський</i>	33
Стоїть верба посеред села, розпустила гілля у кожне подвір'я. <i>Іван Сенченко</i>	35
Дерево роду. <i>Марія Чумарна</i>	38
КОЛИСКА І КОЛИСАНКИ	39
В лісі є зелена хата. <i>Платон Воронько</i>	40
Ой ти, коте сірий. <i>Колискова</i>	41
Ой ходить сон. <i>Колискова</i>	41
Колискова. <i>Марійка Підгірянка</i>	41
СВІТ МОЇХ КАЗОК	43
Івасик-Телесик. <i>Українська народна казка</i>	44
Хто баба? <i>Леонід Глібов</i>	46
Казка про діда, бабу, онучку, Жучку і котика. <i>З народного</i>	48
Кривенька качечка. <i>Українська народна казка</i>	51
ТВОРИ УЛЮБЛЕНИХ ПИСЬМЕННИКІВ	55
Ріпка. <i>Іван Франко</i>	56
Про двох цапків. <i>Михайло Коцюбинський</i>	60
Дві кізочки. <i>Михайло Коцюбинський</i>	61
Пихата жаба. <i>Василь Сухомлинський</i>	62
Безконечні казочки. <i>Марійка Підгірянка</i>	63
ТАЄМНИЦІ ЗИМИ	65
Сонце, Мороз і Вітер. <i>Українська народна казка</i>	66
Зимівля звірів. <i>Українська народна казка</i>	67
Для потішечки. <i>Катерина Перелісна</i>	70
Хтось. <i>Марія Чумарна</i>	71
Кожух. <i>Володимир Підпалый</i>	72

Кіт не знав. <i>Платон Воронько</i>	72
Нащо дубам листя взимку. <i>Григій Тютюнник</i>	73
Метелики. <i>Олександр Олесь</i>	74
Дванадцять місяців. <i>Українська народна казка</i>	75
Новий рік. <i>Марія Чумарна</i>	77
Посівання	78
РІЗДВЯНІ ВІЗЕРУНКИ	79
Акровірші. <i>Марія Чумарна, Володимир Лучук</i>	81
Щедрівка	82
У КОЛІ ДРУЗІВ	83
Друзяки. <i>Платон Воронько</i>	84
Кошеня. <i>Платон Воронько</i>	84
Дивовижна дружба. <i>Олександр Копиленко</i>	86
Мирилки	87
Вірш-жарт	88
Два півники	88
Котик і півник. <i>Казка</i>	90
МИ ЧЕКАЄМО ВЕСНУ	93
Як дитиною, бувало... <i>Леся Українка</i>	97
Сніг з морозом... <i>Леся Українка</i>	98
На зеленому горбочку. <i>Леся Українка</i>	98
Он ярочки зелененькі... <i>Леся Українка</i>	99
Заклички	100
До сонечка	101
До пташок	101
Народні прикмети	101
ПРИЛЕТІЛА ЛАСТІВОЧКА	103
Барвінок. <i>Наталя Забіла</i>	104
Встала весна... <i>Тарас Шевченко</i>	105
Весна, садочки зацвіли... <i>Тарас Шевченко</i>	105
Світає... <i>Тарас Шевченко</i>	106
Про що вони гомонять? <i>Марія Чумарна</i>	107
Облітав журавель. <i>Платон Воронько</i>	108
Як Квітень до Березня в гості їздив. <i>Казка</i>	108
Веснянки	110
Благослови, мати	110
Дівчаточка-вороб'ята	111
Сіє баба мак. <i>Гра</i>	111
Ой чого ти, жайворонку? <i>З народного</i>	112
Прилетіли жайворонки. <i>Василь Сухомлинський</i>	113
Веснянка. <i>Олександр Олесь</i>	114
Надійшла весна. <i>Іван Франко</i>	115
Липка. <i>Платон Воронько</i>	117
Ластівка. <i>Анатолій Камінчук</i>	118
Береза. <i>Анатолій Камінчук</i>	118
Ти, зозуленько сива. <i>Веснянка</i>	119
Вербові сережки. <i>Ліна Костенко</i>	120
СВІТ — ВЕЛИКА ПИСАНКА	121
Христос воскрес! <i>Леонід Глібов</i>	122
Розмалюю писанку. <i>Дмитро Чередниченко</i>	123

Сонечко. <i>Леся Силенко</i>	124
Цікавий клубочок. <i>Василь Сухомлинський</i>	125
Гуси. <i>Володимир Підпалій</i>	125
А я у гай ходила. <i>Павло Тичина</i>	126
Шум. <i>Микола Воробйов</i>	127
Загадка-недомовка. <i>Марійка Підгірянка</i>	128
Найвеселіший місяць. <i>Олександр Копиленко</i>	128
Хто свічки засвітив? <i>Василь Сухомлинський</i>	129
Кольоровий віршик. <i>Євгенія Горева</i>	130
ЩО НАЙКРАЩЕ НА ЗЕМЛІ	131
Пробудження. <i>Марійка Підгірянка</i>	132
Яке щастя? <i>Василь Сухомлинський</i>	133
Яка стежка найкраща? <i>Дмитро Чередниченко</i>	133
Де найкраще місце на землі. <i>Дмитро Павличко</i>	134
Про мову. <i>Богдан Чепурко</i>	135
Чарівниця-мова. <i>Марія Чумарна</i>	136
Соловей і жук. <i>Василь Сухомлинський</i>	138
ДЕ КАЗКА — ТАМ ПІДКАЗКА	139
Вовк і семеро козенят. <i>Українська народна казка</i>	140
Насмішкувате слово. <i>Народна притча</i>	141
Про горду качку. <i>Байка</i>	143
Кіт і миша. <i>Байка</i>	144
Казка про світло	145
Бузиновий цар. <i>Ліна Костенко</i>	146
Ображена черепаха. <i>Народна байка</i>	148
ВЖЕ ЛІТЕЧКО ПРИХОДИТЬ	149
Літній день. <i>Михайло Коцюбинський</i>	150
Три метелики. <i>Леся Українка</i>	151
Дивосвіт. <i>Любов Забашта</i>	152
Джміль. <i>Василь Шкляр</i>	153
Равлик. <i>Василь Чухліб</i>	154
Ранок. <i>Тамара Коломієць</i>	155
Літо. <i>Марія Чумарна</i>	155
Переплутанка. <i>Анатолій Григорук</i>	156

У підручнику використані такі інтернет-джерела:

1. <http://traditions.in.ua/usna-narodna-tvorchist>
2. <http://chtyvo.org.ua/>
3. <https://javalibre.com.ua/>
4. <https://kazky.org.ua/zbirky/ukrajinsjki-narodni-kazky>
5. <https://derevo-kazok.org/read-tales-online.html>
6. <https://read-online.in.ua/>
7. <https://litnet.com/uk>
8. <http://info-library.com/>
9. <http://www.ukrlib.com.ua/>
10. <http://uk.wikipedia.org/>

Відомості про стан підручника

№	Прізвище та ім'я учня	Навчальний рік	Стан підручника		Оцінка
			на початку року	в кінці року	
1					
2					
3					
4					
5					

Навчальне видання

ЧИПУРКО Віра Петрівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

**Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)**

Частина 2

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за державні кошти. Продаж заборонено

Головний редактор *Богдан Будний*
 Редактор *Марія Мигаль*
 Художник *Віра Чипурко*
 Обкладинка *Ростислава Крамара*
 Верстка *Ірини Демків*
 Технічний редактор *Неля Домарецька*

Підписано до друку 14.05.2019. Формат 70х100/16. Папір офсетний. Гарнітура Pragmatica.
 Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 13,000. Умовн. фарбо-відб. 52,000. Обл.-вид. ар. 9,450.
 Тираж 28 005 пр. Зам. 481/04

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
 Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
 видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
 ДК №4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
 Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
 тел./факс (0352)52-06-07; 52-05-48
office@bohdan-books.com www.bohdan-books.com

Надруковано на ПП «Юнісофт», вул. Морозова, 136, м. Харків, 61036
 Свідоцтво серія ДК №3461 від 14.04.2009 р.